

megafon

Tiskana izdaja portala Megafon.si - št. 91 - I. IV - 22. avgust 2025

lokalno

**bled spomin
na skvota
INDE in ARGO**

stran 4

Avtonomija je glagol?

Imate kakšno avtonomijo viška?

I Jaka Virant

»Namen novoreka ni bil le vzpostaviti medij za izražanje svetovnega nazora in miselnih okvirov, ki so lastne privržencem tehnofeudalizma, temveč onemogočiti vsakršen drugačen način mišljenja.« George Orwell si ob pisanju romana 1984 ni mogel niti predstavljati, da ga bodo veliki bratje leta 2025 brali kot priročnik za vladanje, ob tem pa svoje podanike prepričevali, naj se borijo proti nadzoru Velikega brata. Plastičen primer novoreka je tudi inflacija uporabe besede avtonomija, ki je koncept avtonomije oropala vsakršne uporabne vrednosti. Vprašati se moramo, ali v času avtonomnih orodij, avtonomnih orožij in avtonomnih digitalnih platform še obstaja avtonomnost človeka in njegovega prostora.

Samoupravljanje, samoorganiziranje, kot smo avtonomiji rekli pred vpeljavo novoreka, na kratko pomeni, da si neka enota, bodisi človeška ali nečloveška, sama postavlja pravila in okvire, znotraj katerih deluje. To je koncept. A koncepta se še nikoli nihče ni najedel, niti ni nikogar ubil.

Če koncepta ne povežemo s prakso, ne nosi nobene vrednosti in je tudi v teoretske namene neuporaben.

Avtonomna orožja, orodja in digitalne platforme, ki so se v zadnjem desetletju razrasli kot gobe po dežju, niso samoorganizirana, njihova avtonomnost obstaja le na oglasnem papirju. Naj bodo še tako umetno inteligentna, je njihova umetna inteligenca pogojena z načrtom, običajno računalniško kodo, ki predpostavlja okvir delovanja in pravila znotraj njega. Načrt, računalniška koda, pa tudi ni nastala v praznem prostoru, temveč so jo zgradili ljudje, ki so pogojeni s svojo ideologijo. Ta pa ni nikoli naključna, temveč je odvisna od socialnega, zgodovinskega in geografskega konteksta, v katerem človek, recimo mu kodopisec, živi. Zgodovinski razvoj je privedel do tega, da kodopisci navadno živijo na skrajnem zahodu Združenih držav Amerike in v njenih evropskih filijalah, razredno se umeščajo v novo buržuazijo, generacijsko pa spadajo v krizo srednjih let. Če se poglobimo v kodopiščevo razumevanje sveta okoli sebe, najdemo

klice neoplatonizma, prepričanja, da večna resnica obstaja *avtonomno*, torej ločeno od človeka, in jo je mogoče doseči preko razvoja *avtonomne* tehnologije. Vendar, kje v tej verigi – od avtonomnega stroja do avtonomnega misleca – sploh najdemo kaj samoupravnosti, samoorganiziranosti? Nikjer, saj govorimo o avtonomiji kot konceptu, koncept pa je vedno votel, ob robu ga pa ni nič.

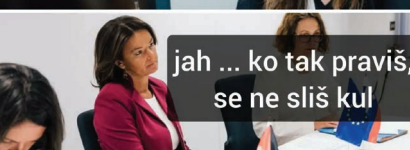
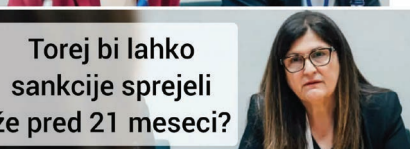
Samoupravljanje ne obstaja, če je le koncept, temveč se udejanji samo skozi prakso, skozi delovanje, preko človekovega samoupravljanja. Za to pa človek rabi prostor, kjer se lahko samoupravlja, kjer nad njim ne visijo bremena vsakdanjega potrošniškega življenja in prosta roka trga. V polju kapitalističnega trga je človekovo delovanje podrejeno interesom trga, sam sebe lahko uporablja samo v tem okvirju. Avtonomija s kapitalističnim obrazom pač ni samoupravljanje. Rajko Muršič ugotavlja, da je »najizrazitejša značilnost samoniklih dejavnosti upor. Uporništvu se kaže v samostojnem in kritičnem razmišljanju tistih, ki jim ni vseeno, kaj se dogaja v njihovem okolju, in so pripravljeni vzeti svojo usodo in usodo svojih vrstnikov v svoje roke.«

Samoupravljanje je torej upor. Telesni, prostorski in miselni upor proti okvirjem in pravilom, ki so nam vsiljeni od zgoraj. Upor pa ne sme ostati samo koncept, ni dovolj niti, da ugotovimo, da je upor glagol. Upor je treba delati, vsakodnevno, vztrajno in brez prevelikih pričakovanj. S tem dosežemo avtonomijo, ki pa je šele prvi korak proti pravičnejši družbi. S samoupravljanjem se delo šele začne. “

ujeto v mrežo

DARS v času poletnih konic na slovenskih avtocestah uvaja prehitevalno peš cono

Na koprski promenadi se je v večernih ulicah skrivnostno pojavila lutka, ki je privabljala pozornost vseh mimoidoščih. **Andraž**

Ustavljanje in parkiranje pod dovozom ni dovoljeno. **Drejc**

Dvomim, da mu bodo predhodne grožnje pomagale pri njegovem sodnem primeru. **Avtomatej**

Ste tudi sami posneli kako zanimivo, nenavadno ali lepo fotografijo? Delite jo z nami in jo pošljite na: **razglednice@megafon.si**
Sprejemamo tudi video posnetke.

Prevod umetne inteligence brez inteligentnega človeškega nadzornika. **Andrej**

Zatišje pred nevihto

Blaž Omahen |

V času vročih avgustovskih dni nas je celo politika pustila relativno pri miru, če seveda odmislimo občasno serviranje poletne novice, kot je napovedana poroka premierja Roberta Goloba in njegove partnerke Tine Gaber. Ta se ima zgoditi 9. septembra. Poletna vročina daje pospešek tudi ugibanjem o tem, da bi se je morda udeležil celo francoski predsednik Emmanuel Macron z ženo. Za poslanke in poslance še vedno trajajo počitnice, a se zaključujejo zadnjega v mesecu. Prva redna seja je napovedana za 22. september.

A že 1. septembra bomo vstopili v predvolilno obdobje, ki bo trajalo vse do volitev. Te bodo predvidoma marca ali aprila prihodnje leto, določitev točnega datuma pa je v skladu z zakonom v pristojnosti predsednice države. Izpeljane morajo biti največ dva meseca in najkasneje petnajst dni pred potekom štirih let od prve seje sklica aktualnega državnega zbora, kar pade v obdobje med 15. marcem in 26. aprilom 2026. Stranke imajo do takrat še veliko dela. Poleg priprave predvolilnih programov bodo novo vodstvo ponovno volile kar tri parlamentarne stranke – Gibanje Svoboda, Levica in Nova Slovenija. Zelo verjetno se dejanska sprememba obeta samo pri Novi Sloveniji, kjer je Matej Tonin sporočil, da ne bo ponovno kandidiral za mesto predsednika stranke, je pa to namero potrdil nekdanji infrastrukturni minister in podpredsednik stranke Jernej Vrtovec. Možnost menjave sicer obstaja tudi v Levici, kjer pa koordinatorja oziroma koordinatorice članstvo ne

voli neposredno, temveč to stori svet stranke. Jesen obeta tudi ustanovitev več novih strank, ki bi lahko bolj ali manj posegle proti parlamentarnim vratom. Za 18. oktober ustanovitev svoje stranke napoveduje evropski poslanec Vladimir Prebilič, podobno pa načrtuje tudi iz Levice izključeni poslanec Miha Kordiš.

1. septembra se začneja 35-dnevni rok, ko Aleš Primc in njegovi somišljeniki začnejo z zbiranjem podpisov za razpis naknadnega zakonodajnega referendumu o zakonu o pomoči pri prostovoljnem končanju življenja. Čas za to ima do 5. oktobra. Volivke in volivci so o tem vprašanju že odločali lanskega junija na posvetovalnem referendumu, na katerem je 55 odstotkov udeleženk in udeležencev taki ureditvi pritrdilo.

Do volitev vladno koalicijo čaka še nekaj dela z izpolnjevanjem predvolilnih obljub, s čimer si bodo v bolj ali manj podobni sestavi trudili ponoviti mandat. Poleg zimzelenih obljub o legalizaciji konoplje za rekreativno rabo, ki jo z mandatom s posvetovalnega referendumu želita uzakoniti Gibanje Svoboda in Levica, jih čaka vsaj še v predalih zakopan medijski zakon Aste Vrečko. Minister za delo Luka Mesec pa mora skozi parlamentarno proceduro pripeljati še pokojninsko reformo, ki ji nasprotujejo nekatere nevladne organizacije in sindikati ter grozijo z referendumom. Mesec je v intervjujih večkrat poudaril, da bo svoj mandat ocenjeval prav po kriteriju uspešnosti pokojninske reforme. “

Nekoč tovarna rib, zdaj zapuščeno parkirišče

Ideja o kulturnem prizorišču, ki ni preživel

Andraž Velkavrh
foto: Megafon

Izola je bila nekoč, zahvaljujoč Delamarisu, prepoznavna po predelavi in konzerviranju rib. Davnega leta 1881 je avstrijski podjetnik češkega rodu Carl Warchanek zgradil ribjo tovarno Arrigoni (kasneje Argo), ki je danes zaradi svojega 52-metrskega dimnika in moderne arhitekture zavarovana kot kulturna dediščina. Skozi čas se je ribiška tradicija v obmorskem kraju izgubila, območje Arga pa je že leta zapuščeno. Vsako »prestopno« leto se sicer ponovno rodi ideja o obuditvi, a so vsi projekti na koncu nerealizirani.

Leta 1997 je šla tovarna uradno v stečaj. K temu je prispevalo predvsem neučinkovito vodenje in večletni finančni primanjkljaj, poleg tega pa tudi izguba jugoslovanskega trga ter močna konkurenca iz Zahodne Evrope. Po 28 letih iskanja rešitve se prostor občasno uporablja za organizacijo različnih koncertov, a je tudi tega zelo malo. V tem obdobju je območje degradiralo.

Po propadu tovarne so se sprva tam zbirali mladostniki, ki so rolkali, se družili in zabavali. Kasneje je z njihove strani prišla pobuda, da bi prostor obnovili in ga uporabljali po zgledu (tedaj še obstoječih) avtonomnega koprškega Indeja ter lju-

bljanskega Roga. »Zaradi porasta skvotov v Sloveniji smo se odločili, da bi tudi Argo spremenili v nekaj podobnega. Začeli smo z družbeno koristnimi deli, zato smo počistili ves prostor in se še naprej tam družili. Kasneje se je druženje spremenilo v organizacijo dogodkov, saj smo si želeli več medgeneracijskega druženja, ker je tega v Izoli primanjkovalo. Organizirali smo številne koncerte (rap, punk, elektronsko glasbo, metal), filmske in pogovorne večere, a je to počasi zamrlo. Sodelovanja z občino ni bilo, prostor pa so označili za nevaren, nasilen in poln nedovoljenih substanc,« je neuspešne poskuse obuditve Arga pokomentiral nekdanj močno vpleteni sogovorec, ki je želel ostati anonimen. Pravi, da mu je žal tega prostora, saj ima ogromno potenciala, predvsem pa je zgodovinsko gledano zelo pomemben. Njihova ideja za postavitve kulturnega središča se je izjalovila zaradi nesodelovanja z občino, s katero zdaj sodeluje Tovarna kulture, ki se je usmerila predvsem v elektronsko glasbo, po zgledu Ambassade Gavioli.

Pred petimi leti sta nekdanji izolski župan Danilo Markočič in ministrica za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Aleksandra Pivec podpisala pismo o nameri za vzpostavitev Interaktivnega muzeja ribiške industrije Slovenije na tem območju, a je vse skupaj padlo v vodo. Izjalovila se je tudi ideja o Hiši ribiške industrije, ki bi predstavljala multimedijски center z zgodovinskim prikazom in kulinarično podobo. Občina Izola si zdaj prizadeva pridobiti sredstva iz državnih ali evropskih virov za obnovo najbolj dotrajanih

objektov oziroma njihovih ostankov, sprva za objekt nekdanje kotlovnice. V ta namen je projekt prijavila za sofinanciranje na čezmejni program Interreg Slovenija-Hrvaška.

Območje Arga je bilo več desetletij v zasebni lasti, lastniki pa so se redno menjavali. Občina je šele pred nekaj leti pridobila zgolj nekaj manjših parcel, na katerih so objekti nekdanje tovarne oziroma ostanki (gre za tehnično dediščino). »Ker je bila njegova namembnost predmet referendumskih zahtev, ki so se nanašale na leta 2021 sprejet Občinski prostorski načrt (OPN), je treba namembnost prostora na novo opredeliti in temu prilagoditi prostorski akt. Večina občanov ga dojema kot 'dnevno sobo' Izole in bi tam snovali družbene in kulturne dejavnosti,« so zapisali na občini. Zdaj je na tej lokaciji občasno moč opaziti turiste s kamperji, saj je lastnica Družba za svetovanje in upravljanje (DSU) tam dovolila uporabo začasnega parkirišča.

Projektno podjetje Argolina d.o.o. si želi območje Arga spremeniti v stanovanjsko naselje, kjer bi zgradilo najemniška stanovanja. Bolj kot stanovanja pa si občinarji želijo nekaj, kar bi ljudem in meščanom zagotovilo nova delovna mesta, skratka zaposlitev. »Občina podpira ustvarjanje novih delovnih mest, ki bi bila na tem območju povezana s turizmom, družbenimi dejavnostmi, kulturo in podobnim, nikakor pa ne s proizvodno dejavnostjo, vendar je glavnina zemljišč v lasti DSU,« so za konec še dodali. ☞

INDE – zgodba koprskega skvota, ki je združil generacije

Ana Zupan
foto: INDE

Oktobra 2014, na dan občinskih volitev, so trije posamezniki odšli na teren z drznim načrtom: poiskati prostor, kjer bi lahko avtonomno ustvarjali in eksperimentirali. Med obhodom so pregledovali zapuščene objekte, med drugim staro porodnišnico, ki se je zdela preveč nevarna, nato pa so naleteli na nekdanjo tovarno INDE. Trdna železobetonska konstrukcija je bila sicer zanemarjena, a ponujala je ogromen potencial. Tovarna INDE je imela posebno zgodovino. Zaposlovala je približno polovico delavcev, ki so bili gibalno ovirani in so poleg čevljev izdelovali čopiče ter plastične izdelke.

Sprva je bila ideja začasna. Prvi vikend je v čiščenju sodelovalo pet ljudi. Vsak teden so poslali SMS prijateljem in tako jih je vedno več prihajalo pomagati. A spontana akcija se je hitro spremenila v projekt, ki je dobil ime Ustvarjalna platforma INDE (UPI). Zagnali so ga člani, med katerimi so bili tudi aktivisti iz nekdanjega Mladinskega kulturnega centra (MKC). Čeprav INDE ni nastal kot odgovor na zaprtje MKC, sta se zgodbi prepletli in kolektiv je hkrati deloval na dveh frontah. Decembra 2014 je mladinski center prejel pismo odvetnika Mestne občine Koper, da mora v enem mesecu izprazniti prostore na Gregorčičevi 4.

INDE je bil zasnovan kot avtonomen, nekomercialen in samoorganiziran prostor, kjer je bila skupščina osrednji organ odločanja. Potekala je horizontalno, brez glasovanj, vedno so iskali konsenz. Skupščine so bile sprva dolge po šest ali sedem ur, izvajali so jih vsako nedeljo, a so jih kasneje omejili na vsako drugo nedeljo. Na vrhuncu je bilo na seznamu elektronskih naslovov, na katerem so zbirali aktiviste, okoli sto ljudi, pripravljenih prispevati

svoj čas in energijo k razvoju platforme.

Kolektiv je deloval v več delovnih skupinah: tehnični, politični, medijski, programski. Vsak, ki je želel sodelovati, je moral pokazati odgovornost do skupnosti in spoštovati načela solidarnosti, enakopravnosti in antifašističnih vrednot. Manifest je imel anarhistični etos, čeprav se vsi niso identificirali kot anarhisti. Ustvarjalci UPI so se trudili prostor odpreti lokalni skupnosti oziroma širšemu občinstvu. Mnogi glasbeni izvajalci in umetniki so vedeli, da lahko v INDE ne le nastopijo, ampak tam tudi prespijo. Sprva negativni komentarji, ki so nastali zaradi predsodkov ob pogledu na stavbo, kamor so se zatekali tudi odvisniki in brezdomni, so se sčasoma spreminjali v vse bolj pozitivne.

Program je bil osupljivo obsežen. Včasih so v enem mesecu napovedali 28 dogodkov. Ponudba je vključevala koncerte vseh žanrov, dokumentarne in igrane filme, razprave, predavanja, delavnice, družabne večere, šport in samoobrambo, skate park, razstave ter srečanja sindikalistov. Na letni ravni se je skupaj nabralo med 200 in 300 dogodkov. Leta 2015 so v času migrantskega vala vzpostavili prvi zbirni center za pomoč migrantom na Obali.

Največji izziv so predstavljali medosebni odnosi. Mavričnost kolektiva – različne starosti, pogledi in pristopi – je namreč prinašala tudi konflikte, ki so jih reševali na skupščinah. Poleg tega so bili zahtevni materialni pogoji, v katerih so delovali: brez elektrike (priskrbeli so jo s pomočjo agregata) in vode (ki si jo nosili od doma), z improviziranimi rešitvami. Samofinancirali so se s prostovoljnimi prispevki, s katerimi so plačali tudi nastopajoče. Ker so jih vedno zbrali dovolj, so jih lahko plačali bolje kot povprečen skvot.

Zgodba, o kateri se govori še danes, se je po nekaj letih zaključila. Junija 2017 je DUTB (t. i. »slaba banka«) objekt prodala Roku Cvetkovu in Valterju Krmcu. Cvetkov je načrtoval filmski studio, Krmac pa proizvodnjo plastične embalaže. Del prostorov, kjer je delovala UPI, je pripadel Krmcu. Ta je kmalu po prevzemu začel z gradbenimi deli, ki so otežili dostop, ter v medijih izjavil, da platforma »ne obstaja«. Krmac je tudi obljubil nadomestni prostor, a obljube nikoli ni izpolnil. Kolektiv je vztrajal, da sprememba lastništva ne spremeni njihovega poslanstva. »Takšni prostori bodo vedno napadeni s strani tistih, ki nam vladaajo. Nihče noče imeti kritičnega prostora,« je dejal soustanovitelj. Zadnje leto so aktivisti ves čas spali v INDE in ga stražili. Konec leta so varnostniki, ko je aktivista na straži premagal spanec, zabarikadirali vhod in preprečili dostop do prostora. Kolektiv, izčrpan od stalnega boja, se je umaknil mirno, brez manifestnega slovesa, a s prepričanjem, da je INDE pustil trajen pečat.

INDE je v nekaj letih zapolnil kulturno praznino na Obali. Združil je generacijo mladih (večinoma starih med 20 in 40 let), ki se je vrnila iz študija v Ljubljani v času gospodarske krize, brez služb in z željo po ustvarjanju. Naučil jih je praktičnih veščin, od gradbenih del do vodenja sestankov in organizacije, in jim dal izkušnjo, da lahko posameznik spremeni skupnost. Ko je izginil, je vrzel postala znova očitna. »INDE je zapolnil kreativno vrzel, ki je prej nismo videli. Nato smo jo napolnili, a ko je INDE nehal obstajati, se je vrzel vrnila,« je dodal sogovornik. Za mnoge INDE ostaja simbol svobode, solidarnosti in poguma – dokaz, da lahko iz spontanega, »nepremišljenega« dejanja zraste gibanje, ki spremeni mesto. “

Narejeni za gibanje

Navade pri športni vadbi v regiji

Pia Nikolič

foto: najboljseigralnice.si

Predebelih je tudi v Evropi vse več. Opozorila za zdravo življenje ali o športu kot načinu manjšanja ravni stresa in podobna očitno ne zaležejo. Po raziskavi, objavljeni v znanstveni reviji The Lancet, se je stopnja debelosti med otroki in mladimi od leta 1990 do leta 2022 povečala za štirikrat. Skupno je na svetu več kot milijarda predebelih ljudi, največ jih je najti v Tongi, na Ameriški Samoa in v Nauruju, v Sloveniji pa je debelih 150.000 žensk, starejših od 20 let (kar znaša 14 odstotkov populacije) in 230.000 moških (kar znaša 26 odstotkov populacije). V zadnjih treh desetletjih se je ta delež povečal za nekaj manj kot dva odstotka. Nova raziskava portala najboljseigralnice.si pa kaže, da je vseeno kar 73 odstotkov Slovencev »redno telesno aktivnih, a intenzivnost močno niha glede na starost, regijo in dohodek«.

Glavni motivator, ki posameznike požene v športno dejavnost, je bil kar v dveh tretjinah od dva tisoč vprašanih bližina narave. Mladi so sicer vse bolj aktivni s pomočjo digitalnih platform, starejši pa najraje hodijo ali plavajo. Splošno gledano samostojna rekreacija prehiteva članstvo v klubih. Samo 16 odstotkov jih sodeluje v uradnih športnih društvih. »Najmanj aktivni so posamezniki, stari od 60 do 65 let, ter gospodinjstva z nižjimi dohodki na podežlju, predvsem v regijah, kot je Pomurje,« so zapisali avtorji raziskave.

Najbolj priljubljena rekreacija je – kako stereotipno – pohodništvo, ki ga prakticira kar 52 odstotkov izpraševancev, zelo blizu pa mu sledi še kolesarstvo (45 odstotkov) in tek (28 odstotkov). Največje ovire, da se nekateri ne udeležujejo v športnih aktivnostih, pa so pomanjkanje časa, stroški

fitnesa, pomanjkanje bližnjih objektov, vreme ali sezonskost in nizka motivacija.

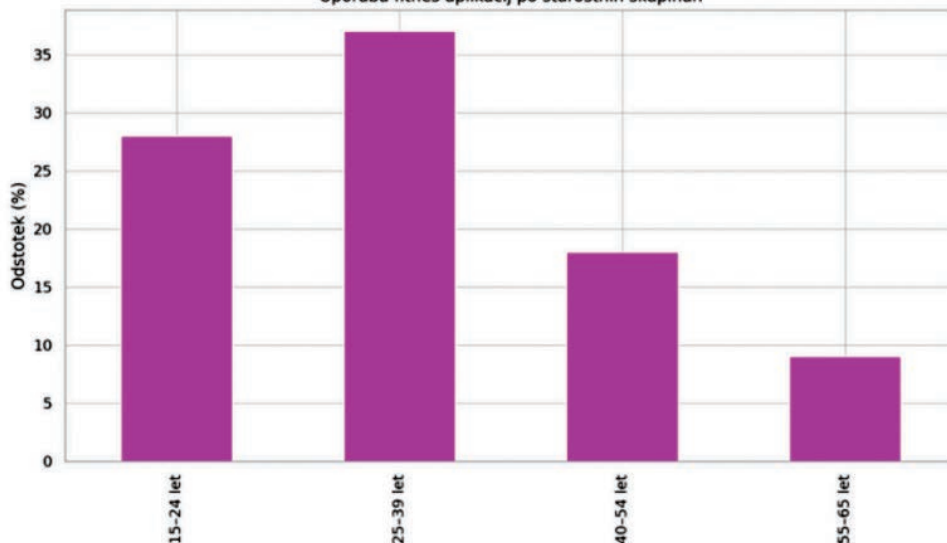
Razlike je bilo moč najti tudi v navadah različnih starostnih skupin. Mladi med 15. in 24. letom starosti se najbolj udeležujejo skupinskih vadb in ekipnih športov, opaziti pa je bilo tudi izrazito uporabo digitalnih platform. Tisti do 39. leta so izkazali največ članarin v fitnesih in uporabe aplikacij za vadbo, medtem ko se posamezniki v starosti do 54. leta najraje individualno gibajo na prostem. Starostna skupina do 65 let pa izbira predvsem hojo ter športe z manjšim fizičnim naporom, kot sta plavanje in joga. Poleg tega pa so »ženske pogostejše izpostavile hojo, pohodništvo, jogo in plavanje kot priljubljene dejavnosti, medtem ko so moški bolj naklonjeni ekipnim športom, vadbi za moč in kolesarjenju«.

Glavni razlogi za aktivno življenje so zdravje in dolgoživost (pri 81 odstotkih vprašanih), duševno počutje in zmanjševanje stresa (pri 64 odstotkih vprašanih) in uživanje v naravi (pri 59 odstotkih vprašanih). »Pri mlajših odraslih (mlajših od 35 let) sta bila zunanji videz in samozavest glede telesa pomembnejša dejavnika kot pri starejših starostnih skupinah.«

Več kot polovica je izrazila zadovoljstvo s ponudbo športne infrastrukture v bližini svojega doma, je bilo pa to pogostejše v mestnih kot na podeželskih območjih. Ugotovili so tudi, da je kar tretjino vprašanih k vadbi dodatno spodbudil uspeh profesionalnih slovenskih športnikov, kot so Janja Garnbret, Tadej Pogačar in Luka Dončić.

Med novimi trendi se poleg porasta zanimanja za posamezne discipline (kot so kolesarstvo in košarka zaradi omenjenih vzornikov) kaže tudi, da se vse raje gibamo s pomočjo digitalnih aplikacij. Uporablja

Uporaba fitnes aplikacij po starostnih skupinah

jih okoli četrtnina državljanov, v skupini od 24 do 39 let pa kar 37 odstotkov vprašanih. »Priljubljene vsebine vključujejo HIIT vadb, sledilnike teka in videe za jogo. Fitnes vplivneži imajo zmeren, a rastoč vpliv – predvsem na TikToku in YouTubeu.«

Skoraj vsi (91 odstotkov vprašanih) verjamejo, da redna telesna vadba izboljšuje fizično in duševno zdravje, kar 67 odstotkov pa podpira državno subvencioniranje športnih programov za mladino. 58 odstotkov jih meni tudi, da bi morali delodajalci ponujati spodbude za zdravje ali finančno podporo za vadbo.

Obalno-kraška regija se je sicer zaradi očitnih razlogov izkazala za tisto, ki prednjači v številu celoletnih plavalcev in veslačev na deski (suparjev). Med mladimi so na tem področju še najbolj priljubljeni odbojka na mivki in vodni športi, nizka pa je njihova (in nasploh) uporaba fitnesov. Vsakodnevna aktivnost je kljub temu visoka.

Statistika torej ni nujno tako slaba, kot se zdi na prvi pogled, a vseeno bi bilo nekaj potrebno spremeniti ravno med mladimi, kajti v njihovi skupini število debelih vztrajno raste, pri čemer nižanje števila obveznih ur športne vzgoje ne pripomore veliko. Spodbude delodajalcev in izobraževalnega sistema za več gibanja bi zato ne bile zgolj metanje denarja stran, saj tudi če pogledamo z ekonomskega vidika, lahko opazimo, da bodo, po podatkih NIJZ sodeč, »stroški zdravljenja in bolniških odsotnosti, zmanjšanje produktivnosti in izgubljenih dni dela, prezgodnje umrljivosti in trajne nezmožnosti [zaradi debelosti] po projekcijah OECD zmanjšali BDP držav v povprečju za 3,3 odstotke na leto.«

megafon **tv**

Izpostavljamo izbrane vsebine na Megafon TV - Televiziji Slovenske Istre:

22. avgust - petek

18:00 : Pregled tedna - kratke novice iz Istre

23. avgust - sobota

18:00 : Pogled nazaj - zgodovinska oddaja
20 let Plesne šole Fiona

25. avgust - ponedeljek

18:00 : In vivo veritas - pogovorna oddaja

26. avgust - torek

18:00 : Tema tedna
Mladi in videoigre

27. avgust - sreda

18:00 : Kulturni raport - oddaja o kulturnih dogodkih
Kino Otok - koncert Blaža Gracarja
20:00 : Ilin ... Akcija! - oddaja o filmu
Slovenski kratki filmi

28. avgust - četrtek

20:00 : Ad hoc - kratki intervjuji
Denis Nusdorfer o Eurobasketu

29. avgust - petek

18:00 : Pregled tedna - kratke novice iz Istre

30. avgust - sobota

18:00 : Pogled nazaj - zgodovinska oddaja
Iztok Babič - alfa in omega primorskega juda

1. september - ponedeljek

18:00 : In vivo veritas - pogovorna oddaja

2. september - torek

18:00 : Tema tedna
V pokoju se zabava šele začne - CDA Koper

3. september - sreda

18:00 : Kulturni raport - oddaja o kulturnih dogodkih
Oživela ulica
20:00 : Ilin ... Akcija! - oddaja o filmu
Kratki filmi Davida Lyncha

4. september - četrtek

20:00 : Ad hoc - kratki intervjuji

5. september - petek

18:00 : Pregled tedna - kratke novice iz Istre

6. september - sobota

18:00 : Pogled nazaj - zgodovinska oddaja
Po svetu z Miranom Ibrahimagićem

KUPLOTVEDNIK

22. 8.–15. 9., JSKD Koper

Fotografska razstava: Martin Peca – Sivine/Grayscale

22. 8., Mediadom Pyrahn, Piran

Festival kamišbaja: Beli delfin

22. 8.–24. 8., Poljance, Hrastovlje

Festival na Višti 2025: glasba, performans, delavnice, poezija, vizualna umetnost, istrska kulinarika

22. 8., 19:00, Lutkarnica, Koper

Lutkovna predstava za otroke: 23. Alpe Adria PUF Festival – Pipo (Claudine Rivest)

22. 8., 20:00, Letni kino Arrigoni, Izola

Večer elektronske glasbe: Elektro Arrigoni, vol. 4: Rotor Motor, Chi, Nobena (techno)

22. 8., 20:00, Mladinski center Markovec City, Koper

Koncert: MCMC Akustika – Ingver in Gverilke (etno) + Liza (šansonji)

23. 8., 17:00, Arheološki park Simonov zaliv, Izola

Arheološke delavnice: Rimske igre II.

24. 8., 19:00, Jacksonville, Koper

Koncert: Flamenco sreča Istro – Tomaž Pačnik (jazz, flamenko, etno)

25. 8., 21:00, Letni kino Arrigoni

Filmski večer: Kino pod zvezdami – Poletje v školjki (Jugoslavija/Slovenija, 1985, 95')

26. 8., 21:00, Letni kino Arrigoni

Filmski večer: Kino pod zvezdami – Kekec (Jugoslavija/Slovenija, 1951, 91')

27. 8., 19:00, staro mestno jedro, Koper

Oživela ulica 2025

27. 8., 20:00, Letni kino Arrigoni

Koncert: Arrigoni nights – Bluesback in Blue Cheese Band (blues, rock)

28. 8., 16:00, Gortanov trg, Koper

Kulturno-umetniški dogodek: Četrtna fešte – obujanje nekdanih koprskih mestnih četrti (glasba v živo z Andreo Diličem in skupino Calegaria, interaktivna razstava Koper skozi oči spomina, delavnice, kulinarika)

28. 8., 18:00, Dopolavor, Dekani

Filmski večer: Kino Istra - Vermiglio (Italija/Francija/Belgija, 2024, 119')

28. 8., 20:30, Largo pri Špini, Izola

Koncert: Četrtekovi večeri pri Špini - Dare Kaurič & Tambura Team (rock)

28. 8., 21:00, Kubed

Koncert: Čubed pod borovci - Hill blues (blues, rock)

29. 8., 20:00, Figa Rock Bar, Koper

Glasbeni večer: DJ Lovro (best of rock)

30. 8., 19:00, pri stari šoli, Gažon

Koncert: Glasbeni BiCikel - Bend-it! Orchestra (bigbendovska glasba)

2. 9., 18:30, Pretorska palača, Koper

Koncert: Tartini festival - Jazzepe Tartini (klasična glasba, jazz)

3. 9., 18:30, Pretorska palača, Koper

Koncert: Tartini festival - Violinistka Mirjam Šolar & violončelist Peter Kaiser (komorna glasba)

3. - 7. 8., Več lokacij, Koper

Festival uličnih umetnosti: Street Art Fest Koper (koncerti, filmski večeri, tečaji grafitiranja, sejem ilustracij, tiska in samozaložništva)

4. 9., 19:00, Dom knjige, Koper

Literarni večer: Predstavitev knjige V mejah normale in pogovor z avtorjem Davidom Zupančičem

4. 9., 18:30, Pretorska palača, Koper

Koncert: Tartini festival - Violinistka in violistka Tjaša Klanac & violist Serhii Zhuravlov (godalna glasba)

5. 9., 20:00, Letni kino Arrigoni

Koncert: Boris Novković (pop, rock)

5. 9., 20:30, Center za obiskovalce Kraški Rob, Črni Kal

Filmski večer: Kino Istra - Čikorja an' kafe (Slovenija, 2008, 9'), Filice (Hrvaška, 2024, 36'), Abesinija (Slovenija, 1999, 17')

5. - 7. 9., Pregara

Murramundo 2025 - Svetovno prvenstvo v morri

»Želim si več cirkusa v življenju.«

- Nika Sergaš, cirkusantka in socialna delavka

Ana Zupan

foto: Nina Pernat

Mlado Koprčanko Niko Sergaš na Obali že dolgo redko srečamo, saj jo je ob polnoletnosti pot ponesla v svet. Trenutno živi v Ljubljani, kjer jo čaka zagovor magistrskega dela s področja socialnega dela. »Faks mi ni dal le tehničnega znanja, ampak je skozi leta vplival tudi na mojo osebnost. Biti socialni delavec pomeni biti oseba z vrednotami in stališči,« pravi.

V času študija je opravila veliko prostovoljnega in humanitarnega dela. Sodelovala je pri Rdečem križu, v zavetišču za brezdomce, delala z migranti, nudila učno pomoč mladim in drugo. »Težko je. Študij te do neke mere pripravi na težke zgodbe, a nekatere so me zares pretresle. Zaveš se svojih privilegijev, hkrati pa začneš biti bolj negativno naravnan do družbe, ko vidiš vse nepravilnosti.«

Želja ostati v socialnem delu jo še vedno spremlja, a se pri tem sooča z dilemami, ko razmišlja o zaposlitvi v državnih institucijah. »Težko je izvajati socialno delo znotraj sistema, ki ljudi zatira. Utopično,« komentira.

Izkušnje in znanje je nabirala tudi v tujini. Študijske izmenjave so jo vodile v Nemčijo in na Nizozemsko, v času absolventskega staža in pavziranja pa je obiskala še številne enotedenske ali dvotedenske projekte. »Nikoli nisem imela domotožja, pa imam rada dom. Povsod sem našla delček sebe in skupnost ljudi, ob katerih sem se dobro počutila. Na nek način je to postal moj način življenja. Zdaj pa me skrbi, saj mi je težko biti več časa na istem mestu. Idealno bi bilo, da bi se na vsake pol ali eno leto preselila,« priznava.

Eno leto je živela v nemškem Rostocku. Mesto je ni prepričalo, a jo je obdržalo prostovoljno delo, asistenca v socialnem cirkusu. »Ko sem videla to ponudbo in malo raziskala, kaj sploh pomeni, sem ugotovila, da je to popolno zame. Vse, kar jaz sem, se je zlilo v eno: socialno delo, gibanje, potovanje, povezovanje z ljudmi. Tistega leta sem se želela tudi naučiti nemščine. Vse se je poklopilo.«

Cirkus tam ni bil klasično nastopaštvo, temveč je predstavljal vsakodnevno delo z

otroki, mladimi in izključenimi posamezniki. Šlo je za obliko pomoči ljudem skozi cirkuske discipline. Pozimi so trenirali v telovadnici, spomladi pa pod šotorom. »V Nemčiji je cirkus zelo prisoten. Osnovne šole imajo enkrat na leto cirkuski teden, kjer se učijo različnih disciplin, nato pa nastopijo za starše.«

Tudi sama se je preizkusila v vlogi cirkusantke in se najbolj navdušila nad trapezom. »Trapez je zelo boleč. Včasih na treningih telo samo navažam na bolečino z raznimi statičnimi vajami.« Najbolj impre-

njen hobi, a si želi, da bi imel v njenem življenju čim več prostora – dobesedno, ne metaforično. Že danes jo ljudje vabijo k vodenju delavnic ali nastopanju.

Viseti z glavo navzdol ali biti v špagi pa ji je bilo domače že od nekdaj, saj je kot deklica trenirala gimnastiko. »Vedno sem rada izvajala akrobatske trike. Mami so rekli, da bi me morala vpisati na gimnastiko, ker sem kar naprej plezala po drevesih.« V gimnastiki je vztrajala več kot desetletje. »Naš klub ni bil usmerjen v dosežke. Tekmovali smo po celi Sloveniji, a smo bili večinoma zadnji,« pove iskreno. Najbolj ji je šel od rok preskok, najmanj pa bradlja – ironija, saj danes trenira prav na trapezu, ki je bradlji precej podoben.

Kasneje jo je gimnastika spremljala še v vlogi sodnice. »Ljudje si ne predstavljajo, kako težek je sodniški izpit. Vsak element ima svoj simbol, moraš ga znati narisati in oceniti vse odbitke.« Omejila se je na slovenska tekmovanja, a se je postopoma odmaknila. »Težko mi je bilo, ko se je kakšna tekmovalka poškodovala ali bila razočarana nad nastopom. Večkrat sem jokala z njimi. Sojenje

siven trik, ki ga obvlada, je stoja na trapezu. V Ljubljani si je kupila svoj trapez, ki visi v skvotu Plac, kjer redno trenira. Aktivna je tudi v združenju Cirkokrog, ki v Sloveniji razvija cirkusko pedagogiko. »Ni poanta v trikih, ampak v skupnosti in povezovanju z ljudmi.« Za zdaj ostaja cirkus

je bilo v nasprotju z mojimi vrednotami.«

Ob vsem tem je Nika tudi dekle, ki rada hodi na koncerte in predstave, bere, gleda serije in se sprašuje o življenju. »Morda se ukvarjam z nečim nenavadnim, ampak še vedno sem navadno dekle z običajnimi eksistencialnimi problemi,« zaključuje. ☺

Uživajmo ob morju: šport in druženje v Žusterni

V. K.
foto: BFM

Center vodnih športov Žusterna je v petek, 8. avgusta, gostil že 16. izdajo prireditve Uživajmo ob morju, ki jo pripravlja Športna zveza Koper v sodelovanju z lokalnimi društvi. Dogodek, ki se je v teh letih utrdil kot stalnica poletnega dogajanja v mestu, je tudi tokrat privabil obiskovalce različnih generacij.

Organizatorji so pripravili predstavitev številnih športnih disciplin, ki so jih obiskovalci lahko preizkusili na lastni koži. V morju so bile na voljo dejavnosti, kot so plavanje, potapljanje, jadranje, vožnja s kajaki, supanje in veslanje, ob obali pa so se odvijale predstavitve lokostrelstva, plesa, ritmične gimnastike in triatlona. Vsako dejavnost je predstavilo eno od lokalnih društev – od Ribiško-čolnarskega društva Porporella do Veslaškega kluba

Nautilus, Kajak kanu kluba Žusterna, Jadranskega kluba Jadro in drugih.

Poleg športnega dela je dogodek ponudil tudi zdravstveno-vzgojno vsebino. Zdravstveno-vzgojni center ZD Koper je na prizorišču pripravil stojnice in svetovanja o pomenu uravnotežene prehrane in skrbi za zdrav življenjski slog. S tem je prireditev dobila dodatno dimenzijo ozaveščanja, ki je bila namenjena predvsem mladim obiskovalcem in družinam.

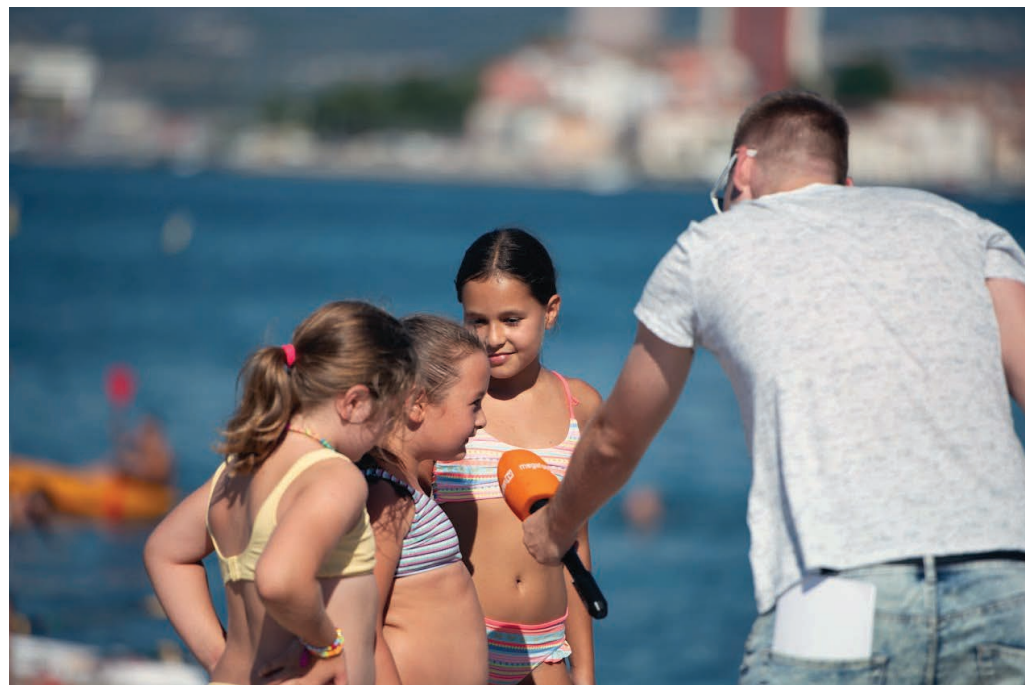
Vzdušje v Žusterni je bilo sproščeno, brez večjih tekmovalnih ambicij. Otroci so se večinoma zabavali ob preizkušanju novih športov, starši so dogajanje spremljali z roba prizorišča, nekateri pa so se pridružili aktivnostim. Večina obiskovalcev je prireditev izkoristila kot priložnost za aktiven prosti čas in druženje.

»Navdušujoče je videti obiskovalce vseh generacij, ki se preizkušajo v dejavnostih,

pogosto tudi prvič. Morje nam v slovenski Istri ponuja številne možnosti za gibanje in verjamem, da lahko vsakdo najde nekaj zase. Ob tej priložnosti bi se zahvalila športnim društvom, ki s svojo prisotnostjo bogatijo dogajanje,« je ob dogodku povedala Anja Stanič, sekretarka Športne zveze Koper.

Dogodek, ki ga poleg zveze omogočata Mestna občina Koper in Fundacija za šport, je minil brez večjih zapletov. V ospredju ni bilo tekmovanja, temveč predstavitev lokalnih športnih društev in spodbuda k preživljanju prostega časa ob morju.

Čeprav se prireditev po obsegu ne more primerjati z večjimi športnimi spektakli, je v lokalnem okolju pridobila stalno publiko. Poudarek na dostopnosti in vključevanju različnih generacij ji daje značaj skupnostnega dogodka, ki združuje šport, zdravje in druženje. “

17.–19. september 2025

Dnevi svetovanja za znanje

Fašisti bi se sprehajali po Miljah

Trst – Italijansko neofašistično gibanje Forza Nuova je napovedalo, da bo v Miljah, ki ležijo nekaj kilometrov severno od Ankarana, začelo opravljati »varnostne sprehode«. Razlog naj bi bili številni nasilni incidenti v času miljskega poletnega pusta, med drugim naj bi tuji državljani pretepli 22-letnega domačina. V Društvu Slovencev miljske občine Kiljan Ferluga so se z zaskrbljenostjo odzvali na namero neofašističnega gibanja, »da organizira prave obhodne straže in kazenske pohode, kot se je zgodilo že v preteklih dneh,« je dejala predsednica društva Fiorella Benčić. Ob tem je poudarila še, da je »to odstopanje od demokratičnih vrednot zelo nevarno«. V mestu je v zadnjih dneh že prišlo tudi do več nasilnih incidentov, pri čemer so skupine odraslih Italijanov napadale mlade tujce.

pd/nb

Koprski čebelarji prejeli certifikat za Istrski med

Koper – Pretekli teden je bil izdan prvi certifikat za pridelavo Istrskega medu oziroma Istarskog meda z zaščiteno označbo porekla, ki sta ga skupaj zaščitili Slovenija in Hrvaška. Prejelo ga je Obalno čebelarstvo društvo Koper. Istrski med je označen z znakom v obliki kapljice medu. Junija lani je Evropska komisija Istrski med registrirala kot skupni proizvod Slovenije in Hrvaške, ki se lahko prideluje samo na geografskem območju slovenske in hrvaške Istre, saj se le tako lahko čim bolj zmanjša možnost ponarejanja Istrskega medu z mešanjem s podobnimi proizvodi.

pn/nb

Kartiranje morskega dna med Izolo in Koprom

Izola/Koper – Na območju obalne ceste med Izolo in Koprom se je julija začel projekt popisa in kartiranja morskega dna. Rezultati raziskave bodo namreč omogočili sprejemanje okolju prijaznejših posegov. Podobno raziskavo je za plažo Metropol opravila Občina Piran. Izsledke potapljačev bodo združili z ortofoto, dronskimi, satelitskimi in sonarskimi posnetki. Na nastajajočem zemljevidu bodo nato označili razširjenost določenega habitata tipa ali vrste in tako ponudili širši vpogled v morski habitat, ki ga vse bolj ogrožajo arhitekturni posegi in okoljske spremembe. Projekt naj bi bil zaključen v začetku leta 2027.

sta/nb

Adijo, Splošna plovba

Portorož – Splošna plovba, nekoč mogočno ladjarsko podjetje, ki je imelo v svoji floti skupaj kar 86 ladij, bo v prihodnjih mesecih dokončno prenehalo obstajati. Njen lastnik, nemški ladar Peter Döhle, jo je konec julija na skupščini poslal v likvidacijo, upnike pa pozval, naj do konca avgusta prijavijo morebitne

Italijansko neofašistično gibanje Forza Nuova je napovedalo, da bo v Miljah, ki ležijo nekaj kilometrov severno od Ankarana, začelo opravljati »varnostne sprehode«.

terjatve do podjetja. Splošna plovba je bila ustanovljena leta 1954, ko je območje slovenske Istre po Londonskem memorandumu prešlo pod civilno upravo Jugoslavije. V 60. letih prejšnjega stoletja je postala drugi največji jugoslovanski ladjar, njene ladje pa so nosile imena slovenskih mest. Po osamosvojitvi je družba ostala brez zaledja za linijsko poslovanje, pestili so jo dolgovi, a je kljub temu leta 2004, ob 50. obletnici obstoja, zaradi dobrih razmer na trgu ustvarila rekordne rezultate in kar 15 milijonov evrov dobička. Leto kasneje je podjetje takratna Janševa vlada uvrstila na seznam za prodajo. KPK in Računsko sodišče sta kasneje pri prodaji ugotovila številne nepravilnosti, po krajšem boju

za lastništvo pa je z močno podporo Nemčije podjetje lastniško prevzel omenjeni Döhle. Splošno plovbo so nemški lastniki začeli izčrpavati, finančne izgube je imela tudi zaradi neugodne prodaje ladij. Prihodki skupine so v letih od 2013 do 2016 padli z več kot sto na le 35 milijonov evrov, leta 2022 je v družbi prišlo do večjega odpuščanja. Leta 2023 je Splošna plovba prodala ladjo Pohorje, še zadnjo v floti s slovenskim imenom. Lani je prodala zadnje večje premoženje: poslovno stavbo in vilo San Marco v Portorožu. Pri tem je Splošna plovba ustvarila velik dobiček, ki pa bo po zaključku likvidacije končal pri lastniku, nemškem ladjarju.

pn/nb

Koprski čebelarji so pridobili certifikat za pridelavo Istrskega medu.

Vzeli bomo, kar je naše

Usoda avtonomnih prostorov

Simon Smole
foto: kisstheottle

O avtonomnih prostorih v mes-
tih po Evropi se v medijih vse
več poroča. Pa ne samo zato,
ker ti prostori prispevajo k
razvoju tiste kulture, ki se
upira tržnim mehanizmom, temveč ker so
trn v peti oblasti in kapitalu. Avtonomni
prostori so lahko začasni ali trajni. Začasni
so tisti trenutki upora, ki se jim posreči
osvoboditi prostor za krajši čas, na primer
za čas protestne akcije na ulici, zasedbeni-
ška taborjenja in delavske blokade pred
tovarnami. Trajni avtonomni prostori so
stalnejše in dolgotrajnejše oblike samoor-
ganiziranih skupnosti, kot so komune ali
skvoti.

Najvidnejša osvoboditev prostora v slo-
venski zgodovini je zagotovo zasedba leta
1993, ko je množica približno dvesto ljudi
zavzela prazne prostore nekdanje voja-
šnice Jugoslovanske ljudske armade v Lju-
bljani in tako preprečila njihovo rušenje.
Danes na tem območju deluje Avtonomni
kulturni center (AKC) Metelkova, ki velja
za živahno središče alternativne kulture.
Postala pa je tudi ena od ljubljanskih zna-
menitosti, ki jo obiščejo številni turisti,
zaradi česar ima za občinsko oblast status
»posebnega pomena«. AKC Metelkova
občini posredno prinaša lepe
denarce. Ostre mlajše generacije pa tudi
opozarjajo, da nekateri starejši skvoterji
Metelkovi vladajo kot »svete krave«. Pro-
storov ne prepuščajo mlajšim, ampak so
tam že desetletja.

Kot primer, kako se oblast »uspešno«
loti avtonomnega prostora, se največkrat
navaja rušenje Avtonomne tovarne Rog.
Njena skvoterska zgodba se je začela leta
2006 in končala z nasilno deložacijo upo-
ravnikov januarja 2021. Novi Center Rog,
ki je zrasel na pogorišču tovarne, omogoča
uporabo prostorov v skladu s principi, ki
so v nasprotju z idejo samoorganiziranih
skvotov.

Po Rogu je Ljubljana hrepenela po
novem avtonomnem prostoru in ga nazad-
nje tudi dobila oziroma si ga je naredila.
Zapuščeno stavbo na Linhartovi cesti 43 je
septembra 2022 za avtonomno cono
razglasilo okoli sto ljudi in jo poimenovalo
PLAC. Gre za prostore nekdanje delavske
menze Cestnega podjetja Ljubljana, ki so

po njegovem stečaju leta 2014 prešli pod
Družbo za upravljanje terjatev bank. Po
zasedbi je ta na Okrajno sodišče v Ljubljani
vložila tožbo proti 47 osebam zaradi mote-
nja posesti nepremičnine. Trenutno pote-
kajo boji z lastniki zemljišča in sodiščem,
da bi PLAC ohranili v zdajšnjem obsegu in
vsebini. Največjo grožnjo mu predstavlja
želja Ministrstva za solidarno prihodnost,
da bi tam gradili javna najemna stanova-
nja.

Pred dolgo roko kapitala niso varni niti
avtonomni prostori v drugih slovenskih
mestih. Pod pretvezo prostorske prenove
mesta in urbanega razvoja je pod prit-
skom tudi mariborski Kulturni center
Pekarna. Trenutni župan Saša Arsenovič

Pekarna v Mariboru.

želi Pekarno preseliti v Melje. Njegov argu-
ment se glasi, da gre za center, ki ne pri-
naša profita in je kot tak neuporaben in
nesmiseln in sodi nekam na obrobje mesta.

Sokolski dom oziroma Sokolc je bil
avtonomni kulturni prostor v Novem
mestu. V njem so poldrugo desetletje živeli
in ustvarjali novomeški alternativni ume-
tniki. Preden je občina leta 2019 »obnovila
streho« oziroma to vsaj napovedovala, jim
je odpovedala gostoljubje, saj je bilo občin-
sko vodstvo zaskrbljeno, da se med delom
na strehi ne bi zgodila nesreča. Toda člani
novomeške alternativne scene so se zaba-
rikadirali v objekt in odklanjali izselitev.
Ko so pristojne službe pripravile vso pot-
rebno dokumentacijo o prenovi, so poli-

cisti in varnostniki sredi julija 2018 začeli
umetnike bezati iz objekta. Stavba je še
danes neobnovljena in prazna.

Tudi kapital evropskih mest pospešeno
išče investicije v degradirana območja.
Navedimo dva primera, kako se skvoti
borijo za obstoj. Na Dunaju je policija pri-
silno deložirala tamkajšnji skvot Pizzeria
Anarchia, ki je obstajal tri leta in se močno
integriral v lokalno skupnost. Pri tem je
ključno, da je skvot obstajal z blagoslovom
podjetja Castella GMBH, ki se ukvarja z
razvojem nepremičnin. To je namreč poslo-
pje prostovoljno dalo v uporabo skvoter-
jem, ki naj bi s svojo prisotnostjo po načrtu
podjetja pregnali že obstoječe prebivalce,
ki imajo sklenjene pogodbe za daljše
časovno obdobje. Ker pa prvotni namen
lastnika podjetja ni uspel, so začeli s pri-
silno deložacijo skvoterjev.

Drugi primer je Disgraça, anarhistični
socialni center, ki v Lizboni deluje od leta
2015 in se je lansko leto odločil začeti
postopek kolektivnega nakupa prostora. S
tem bi se izognil plačilu (vedno narašča-
joče) najemnine in si prostor zagotovil za
prihodnja leta. V Lizboni se različni poli-
tično angažirani socialni centri v mestu

soočajo z deložacijami, ker mestne oblasti
potrebujejo prostor za komercialne dejav-
nosti.

Oderuške cene nepremičnin, tragiko-
mično nedostopne cene stanovanj, sre-
dišča mest, polna turistov – to je kontekst,
v katerem nastajajo in izginevajo avtono-
mni prostori. V zadnjih letih so pod vse
večjim pritiskom s strani občin, nepremič-
ninskih podjetij, sosedov, neonacistov in
še koga. Mnogi prostori so bili že (nasilno)
izpraznjeni, za obstoj drugih se še bije boj.
»Neprofitabilne« avtonomne prostore
poskušajo vedno znova umakniti, da bi na
njihovo mesto lahko postavili projekte, ki
bodo prinašali visoke rente. Družbeni in
kulturni kapital ne štejeta. “

Zdravstvena kriza še kar traja

Ljubljana – V Sloveniji je bilo 1. julija brez osebnega zdravnika skupaj 143.959 ljudi, od tega jih je bilo 29.362 opredeljenih v dodatnih ambulantah družinske medicine. Največ jih je v Ljubljani, kjer je bilo julija brez osebnega zdravnika 27.591 odraslih in 4.138 otrok, kar je 12 % prebivalcev občine. Največ pacientov brez zdravnika je v občini Mežica, in sicer 45 %, ter v občini Tolmin, kjer je brez zdravnika 32,9 % prebivalcev. Ljubljani sledi Maribor, kjer je bilo julija brez zdravnika 7.360 ljudi. Sledijo občine Kranj (5.943), Celje (3.678), Tolmin (3.566), Koper (3.282), Črnomelj (2.859), Velenje (2.371), Kočevje (2.103), Trbovlje (2.011) in Novo mesto (2.005). Vlada je sicer julija sprejela novelo letošnje uredbe o programih storitev obveznega zdravstvenega zavarovanja, s katero je med drugim na primarni ravni dodala 12,1 zdravstvenega tima, med drugim štiri time družinske medicine v Ljubljani. Število zaposlenih zdravnikov in zobozdravnikov v javnih zdravstvenih zavodih se je od oktobra 2023 v letu in pol povečalo za 296, aprila jih je bilo po podatkih Ministrstva za javno upravo 7.547. Najbolj se je zvišalo število zdravnikov splošne in družinske medicine. Povprečna bruto plača zdravnikov se je v tem obdobju zvišala s 4.834 na 5.487 evrov. *sta/nb*

Univerza ne bo več sodelovala z izraelskimi institucijami

Ljubljana – Senat Univerze v Ljubljani je (tudi zaradi pritiska dela javnosti) odločil o odstopu od sodelovanja z izraelskimi institucijami. Univerza se tako ne bo pridruževala projektom, v katerih bi sodelovale tudi izraelske univerze in druge institucije. Evropsko komisijo so pozvali, naj Svetu Evropske unije ponovno predlaga zamrznitev sodelovanja izraelskih univerz in drugih izraelskih institucij pri evropskih raziskovalnih in razvojnih programih. Vlado so pozvali k ustanovitvi štipendijskega sklada za palestinske študente, evropske voditelje k zamrznitvi pridruženega sporazuma med Izraelom in Evropsko unijo, slovensko rektorsko konferenco pa k ukrepom proti sodelovanju z izraelskimi ustanovami, enakovrednim tem, ki jih je sprejela Univerza. Univerza v Ljubljani trenutno z izraelskimi institucijami sodeluje v štirih projektih, ki jih financira Evropska unija. Dva projekta se izvajata v okviru programa Obzorje Evropa, dva pa v okviru programa Erasmus+. *rš/nb*

Sporen nakup helikopterjev

Ljubljana – Štirje poslanci SD so notranjega ministra Boštjana Poklukarja v poslanski pobudi pozvali k razveljavitvi razpisa za nakup dveh helikopterjev od italijanskega proizvajalca Leonardo. Ob tem zahtevajo tudi objavo novega razpisa za helikopterja, ki bosta zadoščala minimalnim merilom stroke. Reše-

Slovenija izraelsko orožje kupuje po ovinkih - preko nemškega podjetja Eurospike. Za protitankovski sistem Spike bomo skupaj odšteli 35 milijonov evrov.

valci in urgentni zdravniki namreč trdijo, da njihova menja niso bila upoštevana in da izbrana helikopterja ne podpirata komunikacijskega sistema z dispečersko službo zdravstvenega sistema, temveč imata sistem, ki ga uporablja policija. Pogodba še ni javna, neuradno pa v njej ni predvidenih finančnih kazni in posledic, v primeru, da posel ne bo sklenjen. Ker je razpis že pravnomočen, ga je nemogoče razveljaviti, edina možnost je, da ministrstvo pogodbe ne podpiše oziroma da poslanci sprožijo revizijo postopka. Na vlado so zaradi nakupa letele tudi kritike, da posredno podpira genocid nad Palestinci, saj je Leonardo pomemben dobavitelj vojaške opreme izraelski vojski, a se vladni sklep o prepovedi uvoza, izvoza in tranzita (izraelskega) vojaškega orožja in opreme nanaša striktno na trgovanje z izraelskimi subjekti, ne pa na subjekte iz drugih držav, kot je Leonardo. *sta/ne-ja/nb*

Ovinki okoli vojaškega embarga

Ljubljana/Tel Aviv – Izraelski dnevnik Haaretz na laž postavlja trditve vlade, da po 7. oktobru leta 2023 Slovenija ni poslovala z izraelsko orožarsko industrijo. Razkrili so namreč, da se Slovenija še naprej oborožuje z izraelskim orožjem pod krinko evropskih sporazumov in da namerava to početi tudi v prihodnje. Država kupuje protitankovske raketne sisteme, imenovane Spike, ki so bili razviti v Izraelu in čeprav jih Slovenija kupi v nemškem podjetju EuroSpike, izraelska obrambna industrija s temi nakupi kuje dobičke. Slovenija je za sisteme Spike namenila skupno 35 milijonov evrov, lani je plačala 12 milijonov evrov, letos je načrtovanih osem milijonov in v prihodnjem letu še vsaj tri milijone evrov. Poleg tega naj bi bilo od leta 2023 k nam uvožene za 828.000 evrov izraelske vojaške opreme, še poroča Haaretz. *dolo/nb*

Integracija, ne kriminalizacija

Ljubljana – Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je na razpisu, objavljenem konec februarja, izbralo štiri projekte za vzpo-

stavitev tako imenovanih večnamenskih romskih centrov. Centri bodo predvidoma delovali v Metliki, Novem Mestu, Trebnjem, Šentjerneju, Kočevju, Ribnici, Krškem, Murski Soboti in Lendavi. Ministrstvo je ob objavi razpisa napovedalo, da bodo centri izvajali strokovno delo na terenu za vključevanje Romov v širšo skupnost in izboljšanje njihovega socialno-ekonomskega položaja. Minister za delo Luka Mesec to konkretizira z napovedjo, da bodo centri izvajali neke sorte popoldansko varstvo in da bodo otroci v centrih s pomočjo romskih inštruktorjev delali domače naloge. *rš/nb*

Teflonski »Kahel«

Ljubljana – Dolgoletni slovenski politik in večkratni minister Karl Erjavec bo v prizadevanjih za vrnitev v aktivno politiko izkoristil svoj sloves »teflonskega politika«, ki si ga je pridobil s preživetjem različnih političnih viharjev. Na prihajajočih državnoborskih volitvah bo nastopil s svojo novo stranko Zaupanje, več o programu stranke pa bo znano prihodnji teden. *sta/nb*

Vodilni v SDS pod lupo KPK

Ljubljana/Trbovlje – Po medijskih razkritjih, da naj bi generalni sekretar SDS Borut Dolanc iz Trbovelj v sumljivih okoliščinah v dobrem letu dni postal lastnik stanovanj v Kranjski Gori in Novigradu, ne da bi za to pri banki najel posojilo, bosta to preverjala policija in Furs. Na KPK so namreč po julijski prijavi ugotovili, da iz zadeve izhajajo sumi kršitev predpisov iz pristojnosti Fursa in policije, zato jima je prijavo odstopila. Apartma v Kranjski Gori je leta 2023 Dolancovi ženi za zelo nizko ceno prodalo trboveljsko podjetje Ahac, ki ga je kupilo od stanovanjskega podjetja Spekter, tega pa je pred leti vodil ravno Dolanc. Junija 2024, tik po zadnjih evropskih volitvah, pa je Dolanc, ne da bi za nakup najel posojilo, kupil še 67 kvadratnih metrov veliko stanovanje v prestižnem apartmajskem objektu v Novigradu. Njegova tržna vrednost znaša od 300 do 350 tisoč evrov. *necenzurirano/nb*

»Ni problem v ločevanju med javnim in zasebnim, ampak med skupnim in vsem drugim.«

– **Rajko Muršič, antropolog in aktivist**

Simon Smole

foto: Daniel Novaković, STA

Naš sogovorec Rajko Muršič je redni profesor na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Je aktivist, ki se redno udeležuje protestov in drugih oblik upora, v javnosti in med študenti je znan po podpori vsem oblikam alternativne kulture. Gre za pronicljivega opazovalca in raziskovalca vseh človeških praks, še posebej pa ga zanima glasba, ki jo preučuje in tudi izvaja. Njegova etnografska študija rockovske glasbene skupine CZD (Center za dehumanizacijo) je ena redkih v svetu. Tokrat smo se z njim pogovarjali o avtonomnih prostorih v Sloveniji, zakaj nastajajo, kaj jih ogroža in kakšna je lahko prihodnost, če se združimo in organiziramo drugače, kot to počnemo v okviru današnjih razmerij moči.

Kulturna infrastruktura ima posebno vlogo v fizičnem, družbenem in simbolnem smislu. V objektih nekdanje družbene lastnine so se vzpostavili številni avtonomni prostori, namenjeni neodvisni kulturni produkciji in skupnostnim praksam. Kam smo prišli po več kot treh desetletjih boja? Lahko razglasišmo popolno zmago kapitala?

»Nikakor! Čeprav je naša država z denacionalizacijo izvedla radikalno kontrarevolucijo, saj je vračala v naravi tudi premožnje fevdalnega izvora in nepremičnine, ki so jih dotlej uporabljale kulturne in izobraževalne ustanove, so iznajdljivi mladi in njihovi podporniki vedno znova ubranili ali našli prostore, ki jih je bilo mogoče ohraniti. Žal ne v čisto vseh primerih,

cerkljanski CMAK je morda najglasnejši primer zmage kreativno-destruktivnega kapitala. Toda kapital ne bi mogel posegati v dejanske prostore, če mu ne bi tega omogočala država. Država je tista, ki postavlja pravila igre in kapital jo ima očitno že dolgo pod nadzorom.

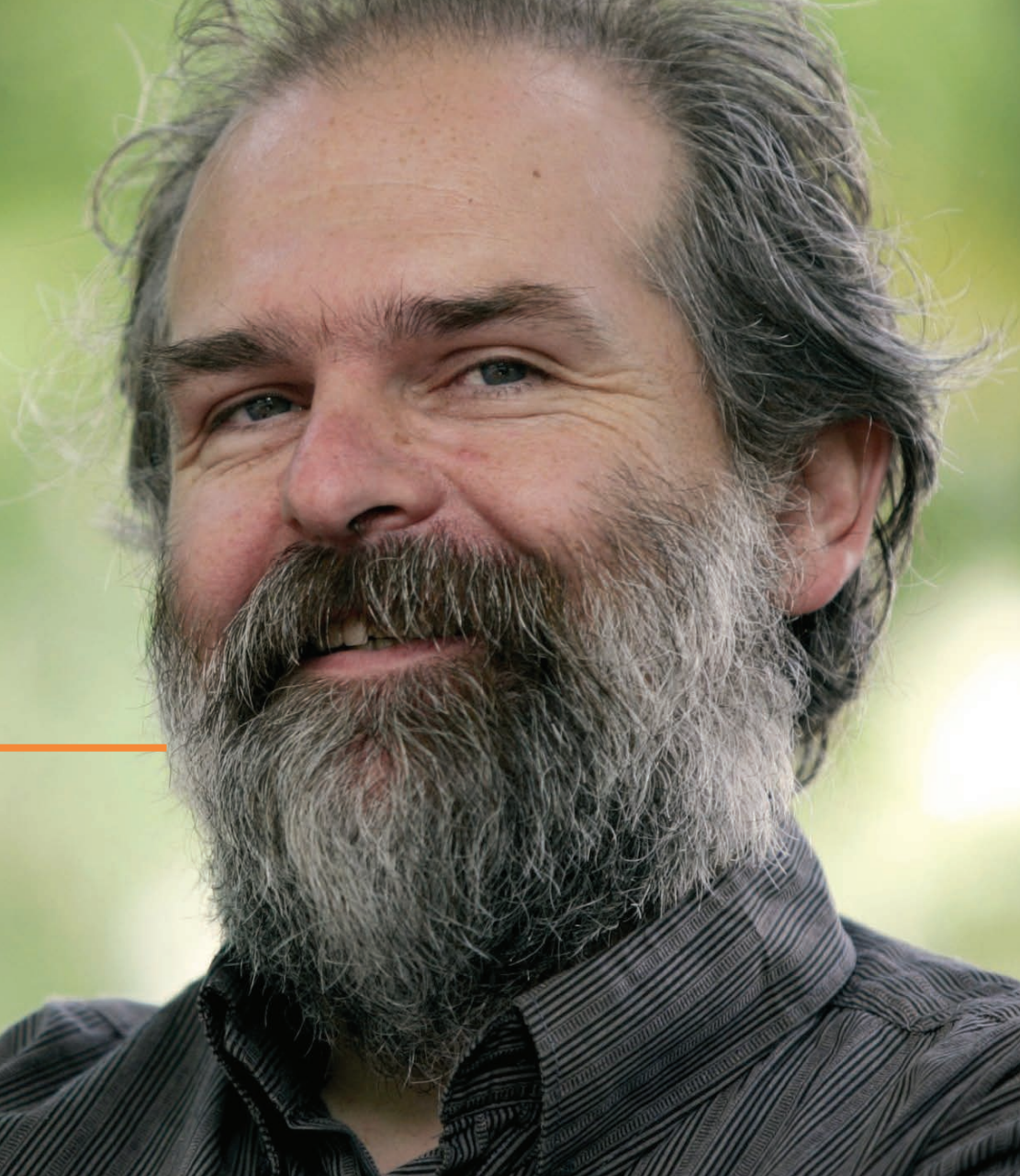
Ko se danes ozremo po Sloveniji, lahko opazimo, da še vedno deluje nekaj izjemnih središč samonikle kulture, tako v mestih kot na podeželju. Poleg mariborske Pekarne in ljubljanskega Placa ter Metelkove bi posebej izpostavil delovanje najstarejšega avtonomnega prostora pri nas, Mladinskega kluba Nade Žagar v Ilirski Bistrici, ki bo kmalu praznoval 60-letnico neprekinjenega delovanja. Podobno trdoviv je, sicer opazno mlajši, Klub Metulj v Bistrici ob Sotli. Oba kluba vodita neodvisni društvi. Med redkimi primeri dokaj pogumno delujočih klubov, ki delujejo v okviru lokalne samouprave, torej kot zavodi, katerih ustanoviteljice so občine, lahko omenim velenjski Klub eMČe plac in radgonski Mladinski center, ki plodno sodeluje z lokalnimi nevladniki. Žal smo v zadnjem desetletju izgubili Avtonomno tovarno Rog v Ljubljani, INDE v Kopru in Argo v Izoli, izjemno boleč pa je tudi propad ljubljanskega KUD France Prešeren, edinega samoniklega prizorišča, ki ga je imelo v lasti najstarejše neodvisno društvo tega tipa pri nas, saj so ga že leta 1919 ustanovili primorski priseljenci. Imamo pa tudi nasproten primer: po dolgih letih, najprej zasedbe, nato pogajanj, so kranjski aktivisti odkupili barako na železniški postaji v Kranju, ki je sedaj v lasti Kultur-

noumetniškega društva SubArt, poznamo pa jo kot TrainStation SubArt. Ogromno se dogaja v Tolminu, Železnikih, Škofji Loki, Postojni in še kje, denimo ponovno na Tratah. Morda najzanimivejši je povsem zaseben prostor, ki na vsake kvatre organizira kakšno podzemno glasbeno prireditvev, AKD Pizdun oziroma Alternativno kulturno društvo prostor idej, zagona, dela, ustvarjanja in napredka v Kostanjeku. Kjer je volja, je tudi moč. Samonikla prizorišča nastajajo, kjer je pač volja in potreba po njih. Nihče jih ne bo ustanovil namesto tistih, ki jih v svojem kraju morda pogrešajo.

Meja med javnim in privatnim prostorom je postala težko določljiva, vdiranje privatizacijskih in drugih neoliberalnih praks spreminja javni prostor in ga predaja v kapitalistične roke. Ali lahko rečemo, da javni prostor pravzaprav nikoli ni obstajal? V preteklosti je bil s strani različnih virov moči le bolj ali manj nadzorovan in omejen?

»Na drugi strani pa imamo sedaj Plac, ki ga še nekaj časa ne bo nihče »kooptiral«. Tudi mariborsko Pekarno, čeprav je na prvi pogled zdesetkana, preveč podcenjujemo. Ne pozabimo: prav zasedbeniki Pekarne so povabili na obisk Francesco Albanese!

Ločevanje med javnim in zasebnim je pri nas nekoliko zamegljeno. Javno večinoma jemljemo kot tisto, kar ni zasebno, a pozabljamo, da so javni objekti večinoma v lasti občin ali države in da so javne storitve v resnici storitve države in njenih podalj-

škov, na drugi strani pa zasebne prostore zelo pogosto uporabljamo kot javne. Gostilne so tipičen primer. Kadar gre za delovanje v javnem interesu, izvaja tudi zasebni nevladni sektor dejavnosti, ki jih financira država, saj izvajajo aktivnosti, ki bi jih sicer morale izvajati država ali lokalne skupnosti kot integralni del države. In prav izraz lokalne skupnosti, ki ga uporabljamo za občine, zamegljuje ključno kategorijo, s katero lahko pravzaprav odgovorimo na vse dileme, to je skupno, iz katere izvajamo skupnosti. In obratno. Občine dandanes delujejo kot nekakšni fevdi, v katere se stekata državni in evropski denar, župani pa z njimi upravljajo kot nekoč fevdalna gospoda ali šerifi, občinski sveti pa so njihovi sodobni prisledniki.

Ni problem v ločevanju med javnim in zasebnim, ampak med skupnim in vsem drugim. Mariborska Pekarna je prostor skupnosti, medtem ko je bližnja železnica javni prostor oziroma javna infrastruktura. Zasebno ni nujno kapitalsko zasebno ali moje in samo moje, ampak je pogosto tudi skupno. Nevladne organizacije, ne glede na to, če jih država inkorporira s proglasi-

tivjo organizacij v javnem interesu ali ne, delujejo kot nosilke skupnih interesov. Ko govorimo o javnosti, bi bilo morda bolje govoriti o javnosti kot tistem delu družbenih odnosov, v katerem lahko poslušamo različne glasove, torej predvsem pri medijih, ki smo jim nekoč rekli javna občila. In prav to javnost so zasebniki dolga stoletja varovali pred interesi vladarjev po cenzuri, danes pa narekujejo poročanje medijev skorajda izključno še interesi kapitala, ki v njih oglašuje. A bi lahko bilo tudi drugače. Morda je vredno omeniti Marxov časopis Neue Rheinische Zeitung kot primer tovrstnega zasebnega, a revolucionarnega poseganja v javnost.

Lahko malo bolj pojasnite pomen skupnega?

» V preteklosti so lahko dejanske lokalne skupnosti, torej vasi in druga naselja, preživele le tako, da so poleg zasebnega oziroma pogodbenega upravljanja zemljišč, ki so bila do kmetijske odveze v lasti zemljiške gospode, uporabljali tudi skupne površine, torej nekaj, kar smo z nemško besedo imenovali *gmajna*, z italijansko pa *comun*

ali *kamun*, angleško *commons*. Tovrstna skupnost, ki jo poznamo v poznejši pesmi kot »ubogo gmajno«, torej ljudstvo, je bistvena podlaga kakršnegakoli skupnega delovanja, ki se danes upira tako kapitalu kot državi.

Nekje ste zapisali, da se je »alternativa« v začetku devetdesetih tako ali tako počasi iztekla, zato se lahko vprašamo, kako jo vzpostaviti danes in kakšna naj bi bila, če je to sploh smiselno?

» Beseda alternativa je počasi izginila iz našega besednjaka. Nič hudega. V prejšnjih desetletjih je to pomenilo navezavo na glasbo, na specifične zvrsti in glasbene usmeritve, predvsem tiste, ki so se zgledovale po uporniških strujah rocka od šestdesetih in še posebej poznih sedemdesetih let dalje. Te zvrsti še vedno živijo, nimajo pa enakega dometa, kot so ga imele še v devetdesetih letih. Generacije se menjavajo, glasbeno izražanje, ki ne izraža zgolj duha časa, ampak, kot nas uči zgodovina, sluti družbena dogajanja vnaprej, pa se iz generacije v generacijo spreminja. Ključne za glasbeno izražanje nekega trenutka so najmlajše generacije, najstniki. Ko so se pred dobrim desetletjem ti zaprli v svoje sobe, začeli komunicirati z drugimi predvsem po spletovju in izražati predvsem svoje intimne tegobe, so pravzaprav že vnaprej nakazali svet, ki je prišel s kovidom in današnjo militarizacijo, to je svet, v katerem ni videti, da lahko karkoli spremeniš. Kako se bodo z militarizacijo spopadli novi mladi glasbeniki v prihodnosti, lahko samo slutimo, gotovo pa ne bodo tiho.

Kako se alternativna glasba sploh še lahko prebije v ospredje, zdaj ko radijski voditelji in glasbeni kritiki izgubljajo vpliv?

» Za nas starejše je največji izziv slišati ali preslišati tisto, kar nastaja, tisto, kar je šele potrebno prepustiti v javno sfero, ki jo skoraj v celoti nadzorujejo starejši. Nekoč so to vlogo odlično igrali različni voditelji na radiu, ki so v studio vabili najmlajše goste, vendar ne v pootročene oddaje kot danes, ampak v povsem resno in samoniklo produkcijo. Tako je na primer nastalo celotno gibanje novega primitivizma v Sarajevu – na sarajevskem radiu, kjer so prepustili besedo mulariji. Danes radio nima več te moči, na družabnih omrežjih pa kraljujejo vplivnice in vplivneži, ki se predvsem dobro prodajajo. A glasov, ki kričijo proti njim, je tudi danes bistveno več. In prej ali slej jih bomo slišali tudi mi.

Glasbo in pisanje o njej so skoraj povsem izrinili iz osrednjih medijev. Tudi po družabnih medijih večinoma krožijo nahajpane praznine. A prav to je vedno

znova razlog upora in potrebe po tem, da vzameš stvari v svoje roke. Če sploh še imamo prihodnost, me sploh ne skrbi za to, ali se bo pojavil kakšen glasbeni izraz najmlajših, ki bo pritegnil nove alternative.

Ste profesor na fakulteti, študenti naj bi bili najbolj napreden del populacije. A študentje se udeležujejo predvsem komercialnih prireditev, ki jim jih ponuja študentska oblast, in se ne borijo za avtonomne prostore, ki jih tudi ne zahtevajo na svojih fakultetah. Kako gledate na politično pasivnost študentov?

»Študentje nikakor niso politično pasivni, nikoli niso bili in nikoli ne bodo. Tudi v času največjih, danes legendarnih študentskih protestov v šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih, pa tudi ob demokratizacijskem gibanju ob koncu osemdesetih, ki jih je, mimogrede rečeno, v velikem delu omogočila, če ne že kar vodila, prav univerzitetna študentska organizacija, vse do zasedbe Filozofske fakultete leta 2011. Se pa velika večina študentov in študentk ni nikoli pridružila zasedbenikom. Glavnina je vedno iskala predvsem svoj mir in občasne veselice. Nič novega pod soncem.

Naj omenim le to, da sem pred dnevi na protestu proti genocidu v Palestini hodil ob skupini študentov Iskre – pravzaprav so mladi, večinoma študentje, na tem protestu prevladovali. Naj omenim še izjemno prodorno skupino, ki se imenuje Lista demokratičnega študentstva.

Kaj pa pasivnost na študentskih volitvah in vladavina ŠOU (Študentske organizacije)?

»Nekaj povsem drugega so volitve oziroma študentska politična skupnost, ki jo je ustoličil Zakon o skupnosti študentov leta 1994. Ta zakon bi bilo nujno čim prej spraviti v red, saj je dejansko ustoličil sistem upravljanja z denarjem, ki se je zelo hitro sprevrgel v mešetarjenje. ŠOU sicer ohranja člane družine ŠOU, kot pravi svojim zavodom, vendar se vsako leto zaplete pri financiranju od ustanovitelja programsko neodvisnih članov in članic, predvsem pri mačehovskem financiranju Radia Študent, morda zadnjega zares neodvisnega medija pri nas.

Pravzaprav me vsako študijsko leto posebej čudi, kako je mogoče, da so mladi toliko razgledani in kritični, ko pa jim perejo možgane tako z zgodovinskim revizionizmom kot s kapitalsko nadzorovanimi algoritmi družbenih omrežij, njihov prvi in pogosto tudi skorajda edini stik z javnimi prostori pa so veleblagovnice in

trgovska središča.

Kje se študenti sploh lahko naučijo kaj temeljnega o kontrakulturi in kontraekonomiji ter ju iz prve roke primerjajo z običajno kulturo in z ekonomijo profita?

»Dobro vprašanje. V Placu prav gotovo, prav tako v Pekarni in na Metelkovi, v A-Infoshopu, v samoniklih mladinskih klubih ter v okviru različnih pobud in akterjev, kot so Ambasada Rog, ki je izšla iz dejavnosti v nekdanjem svobodnem Rogu, a tudi v okviru različnih kombiniranih prireditev, kot so Festival Grounded, objave na Disenzu, pri Rdeči pesi ali na sorodnih platformah.

Kaj pa ponuja univerza?

»Kar zadeva univerzo, se moramo zavesti, da je bila s svojo akademsko kulturo to vedno izrazito konservativna ustanova, namenjena pridobivanju in posredovanju znanja, izhodiščno zaradi znanja samega, v zadnjih stoletjih pa vse bolj postaja predvsem poklicna šola za izobraževanje kadrov, ki jih potrebujeta država in kapital. Kar presega to splošno družbenopolitično in ekonomsko utilitarnost, torej uporabnost, je le njen stranski učinek. V najboljšem primeru univerza posreduje znanja, s pomočjo katerih lahko posamezniki in posameznice nekaj naredijo, če si le drznejo. A marsikatero res prelomno znanje in spoznanje je doslej nastalo zunaj univerz, naj omenim samo Einsteina, Marxa in Lacana.

Kar zadeva kontrakulturo, moramo vedeti, da je to le eden od pojmov, ki so jih porodila gibanja šestdesetih let. Sodile so v širši okvir vznikanja različnih podkultur, te pa so se večinoma oblikovale v okviru sodobne popularne kulture. Sam sem dolga leta predaval predmet Popularna kultura, v katerem sem poleg splošnega prikaza različnih uporniških gibanj predstavljal tudi različne načina upora in bojov v povezavi s popularno glasbo. Na FDV študente seznani s kontrakulturami v okviru študija kulturologije, prav tako te vsebine predstavljajo na univerzah v Mariboru, Kopru in Novi Gorici. Podobno velja tudi za alternative prevladujoči ekonomski misli, ki jih predstavljajo povsod, tudi na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, kjer kolega Peter Simonič predstavlja te vsebine v okviru predmeta Ekonomska antropologija. Sam sem prav v tem študijskem letu začel predavati izbirni predmet Egalitarnost.

A ne pričakujte preveč! Še enkrat ponavljam: med študenti in študentkami, ki se v vsaki generaciji posebej upirajo grozljivemu svetu, v katerega se morajo

vkjučiti po koncu svoje začasne izobraževalne izločitve iz njega, in univerzo kot ustanovo posebnega družbenega pomena, je velika razlika. Univerze so odvisne od dobre volje financerjev, ne glede na to, ali jih financirajo države ali zasebniki. Financerji v vsakem primeru pričakujejo ubogljivost, pa naj se profesorji in rektorji še tako sklicujejo na avtonomijo univerz. Avtonomija univerz se začne in konča pri denarju.

V mestni občini Ljubljana smo v zadnjih letih pričla agresivnim potezam spreminjanja javnih prostorov na račun komercializacije in turistifikacije mesta. V tem procesu so na udaru tudi avtonomni prostori. Ti se brišejo, nastajajo pa nekakšni sintetični, izjemno regulirani in kontrolirani nadomestki. Zakaj se zgodi nenaden interes občine in vladnih služb, ko se zapuščenim prostorom začne vračati življenje? Česa jih je strah?

»Strah? Ničesar jih ni strah. Razen morda revolucije, ki tli v uporniških glavah. Ločevati moramo med lokalno skupnostjo kot fevdom države, samo državo in njenim represivnim ter ideološkim aparatom, ter naddržavnimi aparati lokalne implementacije mednarodnih pogodb in povezav, v našem primeru gre predvsem za Evropsko unijo. Kljub jasnemu ločevanju med različnimi ravni interesa, politične, finančne in moči represivnih aparatov – v mislih imam militarizirano policijo kot neverjetno odkrit primer totalitarizacije sodobnih demokratičnih režimov – jih moramo razumeti tudi skupaj. Med ključnimi razlogi meščanskih revolucij je bila potreba po osvoboditvi kapitala. Njegovo dovršitev vidimo v delovanju tako imenovanih demokratičnih držav, ki jih vse bolj vodijo kot podjetja in ne kot politične skupnosti. Od starogrškega polisa, o katerem so odgovorno soodločala izbrana politična bitja, ki so izločala idiote – to so bili ljudje, ki jih je zanimala le njihova poslovna korist in ne skupno dobro – smo prišli do političnih enot, ki jih vodijo prav idioti kot svoja megapodjetja. Občine, mestne občine, državo in naddržavno Evropsko unijo vodijo različni podjetniki: če niso bili podjetniki, preden so kandidirali za politične funkcije ali so jih vanje imenovali, postanejo megapodjetniki, ko prevzamejo politične funkcije. Kar ozrimo se na podjetnost marsikaterega nekdanjega domačega politika. Toda politiki v takšnem sistemu, kjer celotne skupnosti v resnici vodijo prej omenjeni idioti v starogrškem smislu, vedno znova delujejo po nareku tistih, ki trobijo v pravi rog. Podjetnikom sploh ni treba v ospredje, saj oblikujejo narekovano soglasje v medijih. Najpomembnejšo vlogo

v idiotizaciji družbe pravzaprav igrajo kadrovski proizvodi sodobnih univerz, ki vsiljujejo diktat kapitala in njegovih politik v imenu znanosti in znanja, češ da ni alternativ.

Šele v tej perspektivi lahko razumemo dejstvo, da sta župana največjih slovenskih mest v tem trenutku poslovneža. In ljudje so ju, celo večkrat zaporedoma, izvolili! Kaj pa lahko pričakujemo od njiju drugega kot posel v različnih vidikih njunega delovanja, pa naj se prikazujeta v še tako dobrohotni socialno odprti preobleki? In kaj lahko drugega pričakujemo od Trumpa in podobnih kot posel nad vsemi posli? Šele imperij je tista prava oblika političnega posla, v katerem lahko neovirano vzpostaviš čvrst in neuničljiv kapitalski monopol. Odziv je v vseh primerih seveda raznolik, najprej simbolen. Ljubljana je polna grafitov, ki nastavljajo ogledalo, polna spontanij in upiranj, le da teh aktivnosti mediji v glavnem ne povohajo, saj v glavnem poročajo po nareku kapitala ali politike kot posla.

Zdi se, da večina ljudi podpira argument, da zavzetje tuje lastnine nima legalne podlage, uporabniki pa se sklicujejo na legitimno pravico ljudstva, da išče nove načine bivanja, participatornost, kontraekonomijo ...?

» So stvari, ki nimajo cene. Velika večina zares pomembnih stvari v našem življenju ni merljiva in kot nemerljive jih tudi ni mogoče kapitalizirati. Ljubezen je takšna. In upor. In skorajda vse, kar nam v življenju res nekaj pomeni.

Prevzem tuje lastnine je zelo stara pravica, ki izhaja iz rimskega prava in pravice do posesti. Ločevati moramo med posestjo in lastnino. V posesti lahko imamo karkoli, česar nima v posesti nekdo drugi ali nam ta svojo posest preda. V lasti pa lahko imamo samo tisto, kar se lahko formalno vpiše kot lastnina in to posredno potrdi suveren, v našem primeru sodstvo, dobesedno v imenu ljudstva. V Starem Rimu je veljalo, da neodgovorni lastniki izgubijo pravico do lastnine. Če lastnino prevzame nov, odgovorni posestnik, si prej ali slej prisluži tudi lastninsko pravico. Ostanek tega načela je bilo čepenje v moderni Angliji, od koder izhaja izraz skvotanje. Če je nekdo naletel na zapuščeno lastnino, je svojo željo, da bi jo prevzel, izrazil tako, da je nekaj časa dobesedno čepel v ali na njej. Ljudje so namreč nekoč čepeli na enak način kot mi danes sedimo na stolih. Če se v določenem času ni pojavil odgovorni lastnik, si je čepeči najprej pridobil posestno, sčasoma, pod določenimi pogoji, pa tudi lastninsko pravico.

Moderne države so našle sofisticno

prepričljiv razlog, da so začele odpravljati to staro, do nedavnega samoumevno pravico do zasedanja opuščenih prostorov. Našli so jo nikjer drugje kot v Univerzalni deklaraciji o človekovih pravicah. Ta namreč – razlog je bila leta 1948 sveža izkušnja holokavsta, ki se je začel z zasegom premoženja – utemeljuje lastnino kot človekovo pravico. Dokument sicer omenja tudi kolektivno lastnino kot človekovo pravico, a današnje države lastnino večinoma enačijo kar z individualno in zasebno lastnino, ki je zaradi tega postala nedotakljiva in neodtujljiva človekova pravica. Tabu, skratka. Nekaj, kar je bilo še do nedavnega samoumevno in legitimno, torej povsem nedvoumna pravica do zasedbe opuščene posesti in takšnega kaznovanja neodgovornega ravnanja z lastnino, je postalo v očeh pravičnikov nenadoma nelegitimno. Pa v resnici še vedno ni nelegitimno, saj se obe načeli, ki sem ju omenjal, nikakor ne izključujeta, še posebej ne v smislu, ko same skupnosti nastopajo kot posestnice in lastnice skupnega.

Kako ovrednotiti kulturni in socialni kapital v primerih AKC Metelkova, AT Rog in recimo Radia Študent?

» Primeri, ki jih omenjate, so zelo različni. Avtonomna tovarna Rog je bila izjemen primer spontanega tvorjenja različnih skupnosti in glede na zgoraj povedano moram poudariti, da so mestne oblasti z nasilno izpraznitvijo starega Roga uničile veliko umetniških artefaktov in individualne lastnine, skratka, kršile so temeljne človekove pravice, česar mediji, ki so papagajili le zgodbo o zapuščenosti in svinjariji, kot jo je lansirala mestna oblast, večinoma niso znali in zmogli konceptualizirati. Tistih, ki smo v iniciativi Ljubljana odprto mesto opozarjali na absolutno nevzdržno dejanje oblasti, malodane niso niti povohali. Razen seveda na Radiu Študent, kar je spet posebna zgodba. Radio Študent ni kontrakturna skupnost, četudi je nastal v času kontrakture. Je zrel in resen medij, ki se od svojega samega začetka aktivno bori za svojo avtonomijo. V vseh 56 letih svojega obstoja so se uredništva borila za avtonomijo, enkrat nasproti ustanoviteljem, drugič nasprotni oblasti, tretjič nasproti interesom kapitala, ki ga je večkrat hotel sprivatizirati. Prav zato, ker si je vedno znova, tudi s stavkami, izboril avtonomijo, je danes unikaten medij, ki na eni strani sodi med skupnostne medije, torej je dejansko medij skupnosti študentov in študentk, a je obenem bistveno večji od kateregakoli drugega podobnega študentskega radia, ki jih najdemo drugod po svetu. Je zelo velik medij s svojimi redakci-

jami, samostojno kulturno in intelektualno produkcijo, njegove vsebine ustvarja nekaj sto sodelavcev in sodelavk. Je tudi medij, ki se ne boji bobu reči bob. Ustanovitelj ŠOU že dolga leta ni njegov vodilni finančnik, poleg evropskih projektov in tržnih aktivnosti so ključni podporniki tega medija poslušalci in poslušalke z donacijami. To je eden možnih načinov zagotavljanja avtonomnosti samoniklih organizacij in pobud, ki nastajajo od spodaj navzgor.

Še enkrat: takoj ko se namenimo izmeriti vrednost AKC Metelkova in drugih tovrstnih skupnosti, pristanemo na logiko trga in kapitala. Nasprotno: te skupnosti so neprecenljive, nemerljive in zunaj ter onkraj trga niso in ne smejo biti na prodaj.

Kaj pa podeželje? O tem ste pisali, kako je za mlade v manjših krajih prav samoorganiziranje v prostorih, ki jih zasedajo skupaj, lahko pogoj za uživanje svoje »normalnosti« ob izbrani glasbi. Kako je z avtonomnimi prostori na podeželju? Zdi se, da so manjša okolja idealna za samoorganiziranje in skupnostne prakse, pa tudi za alternativne ekonomske modele.

» Drži. Sam se že desetletja upiram razlikovanju med nekakšnimi bogatimi urbanimi kulturami in podeželsko kulturno revščino, kajti prav na področju popularne kulture, za razliko od predmodernega ločevanja med mestom in podeželjem, ne samo v popularni glasbi, ampak tudi v drugih vidikih popularne kulture, to razlikovanje, vsaj od vznika sodobne popularne kulture z jazzom, ki smo ga v Evropo uvozili leta 1918, in sočasnega vzpona filma, ni več vzdržno. Ne empirično ne konceptualno ne moremo več enostavno ločevati med sodobno oziroma popularno kulturo v mestih in na podeželju. Predstavljajte si, da bi se dandanes vključevali v družabna omrežja na en način v mestih, na povsem drugačen način, če sploh, pa na podeželju!

Podeželje tu in tam ponuja celo več možnosti za spontano ravnanje in delovanje, lažje je najti skupni prostor, zasebnega ali vaško skupnega, ali, če hočete, javnega. Lažje je najti somišljenike in somišljenice, ker se praktično vsi poznajo med seboj, predvsem pa je lažje preizkušati svojo držo in odpor do idiotizmov v lokalnem okolju, kjer so odzivi neposredni in odkriti. Ni sprenevedanja. In vedno je dovolj eden, ki si drzne postavljati nove meje, dva ali trije pa so že lahko prava kontrakultura, če ste že omenjali ta izraz! Na podeželju je še danes živo prisotna tudi praktična uporaba skupnega, na primer skupnih lokev za namakanje, pašnikov ali skupnih poti. ☺

Zasebnost v dobi kamer

Koliko nas smejo razgaliti na javnem prostoru?

Petra Znoj
foto: wikimedia

Danes smo bolj kot kadarkoli prej obdani s kamerami. Telefoni, ki snemajo, kamere na ulicah, ki beležijo vsak gib, in družbena omrežja, na katerih se dogajanje razširi v sekundi – vse to je postalo vsakdan. A nedavni val razprav, ki ga je sprožila izpostavljena ljubezenska afera s koncerta zasedbe Coldplay odpira pomembno vprašanje: koliko zasebnosti nam še ostane v javnosti? In kaj pravi zakon – smo res tako nezaščiteni, kot se zdi?

Med koncertom skupine Coldplay 16. julija na stadionu Gillette v ameriški zvezni državi Massachusetts je kamera na t. i. »Kiss Cam« ujeta par, ki je stal objemajoč se v množici. Ko sta se pojavila na velikem zaslonu, sta vidno osramočena reagirala in se poskušala umakniti iz kadra. A posnetek njunega trenutka je kmalu zaokrožil po družbenih omrežjih – predvsem na Tik-Toku, kjer je v nekaj urah dosegel več kot 30 milijonov ogledov. Uporabniki spleta so hitro začeli ugibati, kdo sta. V akciji, ki je spominjala na pravo internetno detektivsko preiskavo, so po fotografijah in drugih digitalnih sledih izbrskali njuni identiteti. Moški na posnetku naj bi bil Andy Byron, izvršni direktor ameriškega podjetja Astronomer, ženska pa Kristin Cabot, vodja kadrovske službe istega podjetja. Nekaj dni po tem, ko se je posnetek razširil, je Andy Byron odstopil kot generalni direktor podjetja. Kmalu zatem je odstopila tudi Kristin Cabot. Dogodek, ki se je začel kot nedolžen posnetek s koncerta, se je končal kot profesionalna in osebna drama – vsem na ogled.

Res je, koncertni prostor ni intimen kraj in pogosto smo opozorjeni, da so na dogodku prisotne kamere in da se lahko posnetki uporabljajo. A to še ne pomeni, da je vsak trenutek – vsak obraz, vsako čustvo – na voljo vsem. To, da si fizično prisoten v množici ali na prizorišču koncerta, ne pomeni, da si se odpovedal vsem pravicam do zasebnosti.

Pravni strokovnjaki opozarjajo, da tudi

v javnosti obstajajo trenutki, ko ljudje pričakujejo vsaj nekaj zasebnosti – na primer, kadar gre za zelo osebne, čustvene ali občutljive situacije, ki niso bile namenjene širšemu občinstvu. V ameriški pravni teoriji to poznajo kot »poseg v zasebnost« (intrusion upon seclusion), pri čemer gre za idejo, da ima posameznik pravico, da ga drugi ne opazujejo ali snemajo v okoliščinah, kjer bi razumen človek pričakoval zasebnost – četudi ni znotraj štirih sten. In prav to je bil eden od vidikov, ki ga je afera Coldplay tako jasno razgalila.

Slovenska zakonodaja načeloma dovoljuje fotografiranje in snemanje na javnih površinah, vendar to še ne pomeni, da lahko brez omejitev objavljamo posnetke drugih ljudi. Ključno načelo je varstvo osebnih podatkov in pravica do zasebnosti, ki jo zagotavljata tako Ustava Republike Slovenije kot Zakon o varstvu osebnih podatkov. Poleg tega velja tudi Splošna uredba EU o varstvu podatkov (GDPR), ki določa, da je vsaka obdelava osebnega podatka – kar vključuje tudi objavo fotografije, na kateri je oseba prepoznavna – dovoljena le z ustrezno pravno podlago.

V praksi to pomeni, da snemanje v javnosti samo po sebi ni nezakonito, saj javni prostor ne zagotavlja enake stopnje zasebnosti kot zasebni prostori. A težava nastopi, ko tak posnetek želimo objaviti. Če je na njem posameznik jasno prepoznaven, zakon načeloma zahteva njegovo izrecno soglasje, razen če obstaja zakonska izjema. Med te izjeme sodijo poročanje o javnih dogodkih, umetniško izražanje, novinarsko delo v javnem interesu ali snemanje kot del uradne naloge – a tudi v teh primerih mora biti objava sorazmerna, premišljena in ne sme neupravičeno posegati v dostojanstvo osebe.

V sodni praksi se pogosto zastavlja vprašanje, ali je bila oseba na posnetku le del množice ali osrednji motiv. Če se nekdo pojavi zgolj kot naključni obraz v ozadju večje skupine ljudi, soglasje običajno ni potrebno. Povsem drugače pa je, če je oseba jasno v ospredju, prepoznavna in

ujeta v osebno, čustveno ali celo neprijetno trenutku. V takem primeru lahko objava pomeni resen poseg v zasebnost, četudi se je dogodek zgodil na javnem prostoru. To pomeni, da lahko nekdo na ulici fotografira protestni shod, množico na koncertu ali turiste na Prešernovem trgu, a objava fotografije, na kateri je mogoče jasno prepoznati posameznike, brez njihovega soglasja lahko pomeni poseg v njihovo zasebnost.

Na drugi strani pa se postavlja vprašanje, kako naj se novinarji, snemalci ali preprosti mimoidoči orientirajo v tem sivem območju. Javna oseba, kot je recimo politik ali znani glasbenik, naj bi imela nižji prag zasebnosti. A kako je s povsem običajnimi ljudmi, ki jih nekdo ujame v trenutku šibkosti ali nerodnosti? V času, ko ima vsak v žepu kamero, je zelo enostavno postati tarča javne razprave – pogosto brez možnosti, da bi se pred tem zaščitili.

Poleg tega zakon prepoveduje tudi snemanje zasebnih prostorov z javnih površin. Fotografiranje skozi okna stanovanj ali hiš, tudi če so vidna s ceste, je lahko nezakonito, saj pomeni poseg v nedotakljivost stanovanja. Takšno dejanje je lahko kaznivo in v nasprotju z osnovnimi pravicami posameznika do zasebnega življenja.

Zaradi vsega navedenega se znova pojavlja vprašanje odgovornosti – tako medijev kot posameznikov. Po eni strani imamo pravico do svobode izražanja in do obveščenosti, po drugi pa pravico do zasebnosti. Čeprav je fotografiranje v javnosti dovoljeno, to še ne pomeni, da lahko vsak posnetek tudi objavimo brez posledic. Zakonodaja nas opozarja, da imamo vsi – tudi v gneči na koncertu, na trgu ali na ulici – pravico, da nismo izpostavljeni brez utemeljenega razloga. Pravica do zasebnosti se torej ne konča s prestopom praga domačega stanovanja, temveč se s tehnološkim razvojem odpira novo vprašanje: kdo ima pravico odločati, kateri trenutki našega življenja bodo postali del javnosti in kateri ne. “

Monetarna suverenost

Gal Krizmanič
foto: freepik

Kaj naredi državo tudi ekonomsko samostojno? Razpad evropskih kolonialnih imperijev po drugi svetovni vojni je bil v ekonomskem smislu za številne nekdanje kolonije precejšnje razočaranje. Po začetnih uspehih, ko so nove vlade končale najbolj očitno izkoriščanje teh držav, se številne nikakor niso mogle utiriti na poti proti postopnemu dohitevanju razvitih držav.

To je spodbudilo precejšnje preizpraševanje manj očitnih gospodarskih razmerij med razvitim in razvijajočim se svetom. Razmišljanja so se najpogosteje vrtela okoli ravni cen surovin, ki so jih razvite države kupovale od nerazvitih. Prelom s tem odnosom se je zdel najbolj smiseln v dveh smereh. Bodisi preko industrializacije ali pa z dvigom ravni cen surovin. Obe poti sta nato izkazali svoje težave, predvsem zato, ker države večinoma niso imele vzvodov, s katerimi bi lahko udeležile razvojne politike.

Zaradi razočaranja ob manj kot uspešnih poskusih razvoja je v sedemdesetih in osemdesetih letih nastalo precej študij o delovanju svetovne ekonomije, ki pa so bile v naslednjih desetletjih precej pozabljene. Potrebna je bila nova velika gospodarska kriza, ki se je začela na Zahodu, da je vprašanje ekonomske samostojnosti oziroma odnosov med centri svetovne ekonomske moči in tistimi na robu ponovno oživilo.

Morda najbolj koristna ideja v zvezi z vprašanjem, zakaj se nekatere države v razvoju nikakor ne uspejo približati bolj razvitim, je koncept monetarne suverenosti. Ta je sicer najpogosteje povezana z ekonomsko šolo, imenovano moderna monetarna teorija, a ideja monetarne suverenosti lahko stoji tudi sama zase.

Drugo ime za monetarno suverenost bi bila denarna suverenost. Na prvi pogled ima država monetarno suverenost, če izdaja svoj denar. A to je le prvi pogoj. Ključna pogoja, ki v praksi ločujeta monetarno suverene države od nesuverenih, sta, da se država lahko zadolžuje v svoji lastni valuti in da svoje valute ne veže na kako drugo valuto, s čimer lahko uravnava vrednost svoje valute v odnosu do drugih.

Najbolj znan primer tegob, ki jih prinaša zadolževanje v tuji valuti, je Argentina, ki pa še zdaleč ni edina. Pri tem ni nujno, da se tako zadolžuje samo država z svojimi obveznicami; lahko gre tudi za zasebna podjetja in banke. Težava zadolževanja v tuji valuti je, da je potrebno za odplačevanje teh dolgov nekako pridobiti tujo valuto – največkrat ameriški dolar. To pa vpelje zelo nezdrave odnose v gospodarstva držav, kjer je izvozni sektor, ki v končni fazi lahko edini zagotovi tuje devize, močno izkoriščen in hkrati deležen pretirane podpore.

Po koncu hladne vojne je Zahod države v razvoju učil predvsem nevmešavanja v gospodarstvo in krepitve osnovnih državnih sistemov države, kot so šolstvo in zdravstvo. A kriza držav jugovzhodne Azije konec devetdesetih je pokazala, da ta recept ne varuje pred brutalnimi finančnimi krizami, ki jih lahko povzročijo nagli premiki na globalnih finančnih trgih.

Enako so trpele tako skrbne kot manj skrbne države. Vse države, od revne Malezije do že relativno bogatega in urejenega Hongkonga, so bile namreč odvisne od pritoka tujega kapitala, ki se je čez noč posušil. Odplačevati so morale velika posojila v ameriških dolarjih in ko so zaradi panike padle vrednosti njihovih valut, so te države efektivno bankrotirale. V nekate-

rih primerih je to pomenilo, da sta hrana in energija, ki sta prihajali iz tujine, postali nedostopni za običajne ljudi. Kar se je začelo kot preplah na finančnih trgih, je privedlo do obubožanja ljudi, ki niso bili s temi trgi v ničemer povezani.

Iz azijske finančne krize so vse prizadete države izšle z obsesijo, da si morajo nabrati čim večje rezerve tujih valut, s katerimi bi lahko prebrodile hude čase. Razlaga monetarne suverenosti kaže, da je to nezadosten in napačen ukrep. Namesto tega morajo države delati na tem, da omejijo vzroke, ki jih naredijo ranljive. To v prvi vrsti pomeni odpraviti razloge za potrebo po velikih količinah tujega kapitala.

Končni razlog za zadolževanje v tujini je velik trgovinski primanjkljaj. Seveda vsak dolg ni namenjen pokrivanju uvoza, toda če pogledamo državo celostno, je glavna pot, po kateri denar odteka iz države, trgovinski primanjkljaj, ki izhaja iz potrebe po uvozu hrane in energije. Neoliberalni ekonomisti državam v razvoju, ali bolje rečeno, državam v ekonomsko podrejenem položaju, najpogosteje svetujejo različne načine, kako privabiti tuji kapital.

Ideja monetarne suverenosti pa pravi, da morajo države odpraviti temeljne razloge, zakaj ne morejo same odločati o svoji gospodarski usodi, to pa v prvi vrsti pomeni odpraviti potrebo po zadolževanju v tujini. V nekaterih primerih to pomeni tudi carine. A veliko bolj pomemben je obrat od relativno ezoteričnih vprašanj ekonomske politike, s katerimi se ukvarja neoliberalna ekonomija, kot so dileme, povezane z delovanjem finančnih trgov, k praktičnim vprašanjem, kot sta industrijska politika in zagotavljanje pogojev za prehransko in energetska varnost države. “

Rožice za dušo: Kako Bachove esence spremin- jajo življenje

Petra Znoj

foto: osebni arhiv

Ko se otrok vsako jutro s solzami drži svoje mame in noče prestopiti praga vrta, se v mnogih starših sproži notranja stiska. Kako pomagati, ko razumski argumenti ne delujejo, ko je otrok prestrašen, mama pa izčrpana in negotova? Nana Krošel je terapevtka, ki že več kot desetletje deluje na področju Bachovih cvetnih esenc, ki z oralnim uživanjem pomagajo pri uravnovešanju različnih čustvenih stanj – od strahu, jeze, žalosti, sramu in tesnobe do notranjega nemira, pomanjkanja samozavesti in občutka izgubljenosti.

Bachove esence so izvlečki iz divjerastocih rastlin, ki po načelih vibracijske medicine pomagajo pri uravnovešanju čustvenih stanj. »Ne gre za klasično zdravlilo, ki bi zatiralo simptom, temveč za podporo, ki posameznika vrača v notranje ravnanje,« pojasnjuje Nana. »Če sem potlačila jezo in se ta v meni kopiči, bo telo to pokazalo – lahko skozi bolezen, lahko skozi izbruhe. Esenca mi pomaga, da jezo prepoznam, jo izrazim na zdrav način in jo nato tudi predelam.«

Sama je pot začela kot mama, ki je iskala nekaj, kar bi njenim otrokom olajšalo prve korake v vrtec. »Ne veš, ali otrok joka, ker je občutljiv ali ker mu je zares pretežko. Nisem želela, da grejo skozi stisko brez podpore,« se spominja. Čutila je odgovornost, da zaščiti otroka, a hkrati tudi nemoč, ker ni vedela, kako. Takrat je odkrila Bachove esence – najprej zase, da bi bolje razumela lastna čustva in se lažje odzivala na izzive materinstva, nato pa tudi za otroke. Učinki so jo tako prepričali, da je začela raziskovati globlje, se izobraževati, preizkušati različne kombinacije in metode, dokler ni postalo jasno, da želi to znanje deliti naprej. »Danes delam z drugimi, ker vem, kako pomembno je, da imamo orodja, s katerimi si lahko pomagamo – brez občutka krivde in pritiska, da moramo vedno vse zdržati.«

Dr. Edward Bach, britanski zdravnik in homeopat, je v 30. letih prejšnjega stoletja razvil sistem 38 cvetnih esenc, ki zajemajo različna čustvena stanja – od strahu, negotovosti in obupa, do čustvene otopelosti in nezaupanja vase. »Vsako esenco je preizkusil na sebi. Sprožil si je določena čustvena stanja in opazoval, kako nanj vpliva določen cvet.«

Pri svojem delu Nana izpostavlja pomen individualnega pristopa: »Lahko imam tri otroke, ki ponoči ne spijo, pa ima vsak svoj razlog. Eden zaradi ločitvene tesnobe, drugi zaradi travmatične izkušnje, tretji zaradi občutljivosti na dražljaje. Zato univerzalne rešitve ne delujejo. Vsak potrebuje svojo mešanico, svojo zgodbo.« Pravi, da je bistveno gledati onkraj simptoma – da se ne vprašamo le, kaj se dogaja, ampak zakaj. Šele ko prepoznamo ozadje, osebnostne značilnosti, čustveno dinamiko v družini in trenutne okoliščine, lahko sestavimo mešanico Bachovih esenc, ki resnično nagovarja posameznikov notranji svet. »Ni dovolj vedeti, da je otrok nemiren – pomembno je razumeti, ali je to zaradi notranjega strahu, pretirane odgovornosti, pomanjkanja pozornosti ali česa drugega. In prav v tem je moč individualnega pristopa, ki spoštuje edinstvenost vsakega človeka.«

Najpogostejše težave, zaradi katerih se ljudje obrnejo nanjo, so stiske ob vstopu v vrtec, trme, grizenje nohtov, nočne groze, težave s spanjem, tesnoba, odvajanje od dojenja ali dude. Pa tudi zaradi težav s kožo, kot so atopijski dermatitis ali akne. »Pri odraslih je velik spekter težav – panični napadi, perfekcionizem, izgorelost, pomanjkanje življenjske energije, krivda. Veliko ljudi ne zaupa več sebi ali se ne najde v življenjski vlogi.«

Pri delu z otroki vedno vključi tudi mamo. »Otrok do približno sedmega leta živi pod energijskim poljem mame. Če želimo resnično pomagati otroku, moramo podpreti tudi njo. Njena notranja stanja se odražajo v otrokovem vedenju, v njegovih čustvih.

Včasih pride zaskrbljena mama, katere otrok ponoči joka, in šele po pogovoru ugotoviva, da je v stiski predvsem ona. Otrok to le odraža.«

Družba danes Bachove esence vse bolj sprejema: »Pred desetimi leti sem morala razlagati, kaj sploh so. Danes me kontaktirajo ženske, ki sem jim nekoč pomagala, zdaj pa želijo pomoč za svoje otroke. Veliko je tudi terapevtov, babic, dul, ki se odločajo za izobraževanje. In to je zame največje priznanje.«

Seveda pa se najdejo tudi skeptiki. Nana se ob tem nasmehne in pravi, da je ena najpogostejših pripomb, da z Bachovimi esencami otroku »preveč olajšamo življenje« – da se ne bo naučil soočiti z resničnimi izzivi. »Pogosto slišim argument, da če otroku dam esenco ob vstopu v vrtec, se ne bo nič naučil. Ampak mi ne 'odvzamemo izkušnje'. Ravno nasprotno – ustvarimo pogoje, da jo otrok lahko predela brez travme. Možgani se razvijajo v sproščenem stanju, ne v krču,« dodaja in izpostavi, da dolgotrajni stres zavira razvoj otrokovih sposobnosti, ustvarjalnosti in socialnih veščin. Meni, da je zgrešeno misliti, da je trpljenje nujno za učenje. »Ne gre za to, da otroku odvzamemo vsako neprijetno izkušnjo, ampak da mu pomagamo, da jo zmore predelati.«

Bachove esence niso čarobna rešitev, so pa – pravi Nana – del širše slike. »Lahko jemo najbolj zdravo hrano, a če imamo toksične odnose ali zatrta čustva, telo tega ne more predelati. Zdravje je vedno celota. Hrana, gibanje, odnosi, čustva. Vse je povezano.« Danes vodi tudi lastno izobraževanje o Bachovih esencah, ker si želi opolnomočiti ljudi, da bi si znali pomagati sami. Predvsem pa je pomembno, pravi Nana, da bi se o teh stvareh govorilo že v šoli, že z mlajšimi otroki: »Da bi učili otroke, kaj je čustvena pismenost. Da bi razumeli, zakaj pride do bolezni, stisk, napadov tesnobe. Da bi znali poslušati svoje telo, prepoznati občutke in si dati dovoljenje, da ne zmoremo vedno vsega. In da je to čisto v redu.«

Ko naše telo ni (povsem) naše

Kje je avtonomija telesa še vedno kršena?

Petra Znoj
foto: wiki

V svetu, kjer je spoštovanje človekovih pravic zapisano v ustave in mednarodne konvencije, bi pričakovali, da je pravica do telesne avtonomije – torej pravica odločanja o lastnem telesu – samoumevna. A resničnost je drugačna. Telesna avtonomija ostaja kršena na mnogih ravneh, pogosto pod krinko kulture, religije, medicine, varnosti ali celo »najboljšega interesa posameznika«. Čeprav se zdi, da je ta pravica pri odraslih posameznikih v zahodnem svetu večinoma zagotovljena, se ob podrobnejšem pogledu pokažejo številni primeri, kjer še vedno ni tako – tako globalno kot lokalno.

Ena najbolj brutalnih kršitev telesne avtonomije je še vedno prisotna v več kot 30 državah sveta – žensko spolno pohabljanje. Gre za prakso, pri kateri deklicam ali ženskam delno ali v celoti odstranijo zunanje dele spolovila, pogosto brez anestezije, brez privolitve in v nehihijskih razmerah. Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije naj bi bilo s to prakso zaznamovanih več kot 200 milijonov žensk in deklic. Žensko pohabljanje nima nobenih medicinskih koristi – nasprotno, povzroča hude telesne bolečine, psihične travme in dolgoročne zdravstvene zaplete. Praksa je pogosto del tradicionalnih običajev, ki naj bi »zajezili spolno slo« ali pripravili dekle na zakon, a v resnici gre za odvzem nadzora nad lastnim telesom. Čeprav je v številnih državah ta praksa že prepovedana, se zaradi kulturnih pritiskov pogosto izvaja na skrivaj, tudi na deklicah, ki živijo v evropskih državah.

Podobna, čeprav pogosto spregledana kršitev telesne avtonomije, se dogaja tudi moškim – v obliki rutinske cirkumcizije, torej obrezovanja, pri novorojenčkih ali majhnih dečkih, pogosto iz verskih ali kulturnih razlogov. Čeprav obrezovanje v nekaterih primerih prinaša določene medicinske koristi, je vprašanje etično sporno, kadar gre za nepovratno odločitev,

sprejeto brez privolitve posameznika. Otrok nima možnosti, da bi se izrekel za ali proti – zanj odločajo starši, skupnost ali vera. Medicinska stroka vedno bolj poudarja, da bi morale biti takšne odločitve prepuščene posamezniku, ko je dovolj star, da lahko izrazi informirano soglasje.

Poseben in pogosto spregledan primer so tudi interspolne osebe – ljudje, rojeni z biološkimi značilnostmi obeh spolov. V številnih primerih se zdravniki in starši odločijo za kirurško »popravljanje« spolnih značilnosti že v zgodnjem otroštvu, da bi otroka uvrstili v enega od dveh družbeno sprejemljivih spolov. Te operacije so

pogosto ireverzibilne, ne medicinsko nujne in za sabo puščajo dolgotrajne psihološke posledice. V zadnjih letih so interspolne skupnosti po svetu vse bolj glasne, opozarjajoč, da bi morali posamezniki imeti pravico, da sami odločajo o svojem telesu – in da se zanje ne bi smelo odločati brez njihove vednosti in privolitve.

Tudi v sodobni medicini najdemo številne primere, kjer je telesna avtonomija lahko kršena ali vsaj vprašljiva. Noseče osebe se pogosto srečujejo z omejitvami glede izbire načina poroda – ali gre za prisilno hospitalizacijo, zavračanje poroda na domu ali pritisk za izvedbo določenih medicinskih posegov, kot so umetni

popadki ali carski rez, brez popolnega soglasja. Ponekod ženske nimajo nadzora nad tem, kaj se z njihovim telesom med porodom dogaja – izkušajo tako imenovano porodno nasilje, ki vključuje nepojasnjene posege, ignoriranje bolečine ali celo verbalno poniževanje. Podobno se dogaja tudi ob koncu življenja, kjer osebe, ki trpijo za neozdravljivo boleznijo, ne morejo svobodno odločati o tem, kako in kdaj bi želele zaključiti svoje življenje – evtanazija in pomoč pri samomoru ostajata v mnogih državah zakonsko prepovedani, čeprav gre pri tem pravzaprav za bistvena vprašanja telesne avtonomije.

Na drugi strani pa se telesna avtonomija pogosto znajde tudi v konfliktu z zakonodajo v povezavi z varnostjo ali javnim zdravjem. Med pandemijo so se pojavljala vprašanja prisilnega cepljenja, omejevanja gibanja, nošenja mask – in čeprav gre za ukrepe, namenjene zaščiti skupnosti, se mnogi sprašujejo, kje je meja med odgovornostjo do drugih in pravico do odločanja o lastnem telesu. V družbenih razpravah pogosto zmanjka prostora za niansiranje – medtem ko ena stran vidi vsak ukrep kot poseg v osebno svobodo, druga opozarja, da popolna avtonomija brez odgovornosti lahko škoduje drugim.

Telesna avtonomija pa je zapletena tudi na vsakodnevni ravni. Ljudje z invalidnostjo se pogosto srečujejo z odločitvami, ki jih sprejemajo drugi – skrbniki, zdravniki, institucije – namesto njih. Starejši v domovih za ostarele pogosto nimajo besede pri osnovnih stvareh, kot so hrana, gibanje, oblačenje ali celo lastna intimnost. Tudi duševno bolni so lahko predmet prisilnega zdravljenja, ki je zakonsko dovoljeno, a etično pogosto sporno. Vse te situacije nas silijo k razmisleku: ali je avtonomija res univerzalna pravica ali privilegij zdravih, nosilcev moči, sposobnih odločanja?

Kršitve telesne avtonomije se dogajajo tako v ekstremnih primerih kot v vsakodnevnih praksah. Pogosto se skrivajo v tradiciji, skrbi, zaščiti ali celo v dobrih namelih. A skupna točka vseh teh primerov je ena: posameznik nima (polnega) nadzora nad svojim telesom. In dokler bo tako, ne moremo reči, da živimo v družbi, kjer je telesna avtonomija samoumevna pravica. Ravno nasprotno – gre za pravico, ki jo je treba vsak dan znova ozaveščati, braniti in spoštovati. Poglejte samo, kaj se tudi v Sloveniji dogaja z vprašanjem pravice do prekinitve nosečnosti, ki je uzakonjena že več desetletij, a vedno znova preizpraševana. “

Dežela gradov in obzidij

Andraž Velkavrh
txt&foto

Istra leži na križišču pomembnih trgovskih in vojaških poti med srednjo Evropo, Balkanom in Sredozemljem. Zaradi tega je bila velikokrat izpostavljena napadom, kar je lokalne prebivalce in oblasti sililo h gradnji utrd za obrambo. Še dandanes so na tem ozemlju ohranjeni številni gradovi, utrdbe in obzidja, ki pričajo o zgodovinskih dogajanjih. Večino lahko zdaj tudi obiščemo.

Zgodovinska regija Istra obsega istoi-menski polotok na severovzhodni obali Jadranskega morja, ki danes pripada trem državam – delno Sloveniji, pretežno Hrvaški ter manjši del Italiji. Območje je skozi stoletja pogosto menjavalo gospodarje. Tu so bili Rimljani, Bizantinci, Franki, Benečani, Avstrijsko cesarstvo, Napoleon in pa kasneje Italijani in Jugoslovani. Vsaka oblast je za zaščito in zatočišče gradila svoje utrdbe. Že v srednjem veku so obalna mesta napadali pirati, zemljišča pa so upravljali fevdalci in plemiči, ki so gradove uporabljali kot sedeže svoje moči in za nadzor nad okoliškim prebivalstvom. Prav zaradi slednjega so bili gradovi v notranjosti pogosto postavljeni na vzpetine, od koder so lahko spremljali dogajanje v dolinah, na poteh in kmetijskih zemljiščih.

V hrvaškem delu Istre lahko danes obiščemo številne trdnjave, gradove in obzidja. Kašteli, kot jih radi poimenujejo sosedje, so priljubljene turistične točke. Med bolj obljudenimi je zagotovo tisti v Humu, ki je bil zgrajen že v enajstem stoletju kot sedež fevdalcev, oglejskih patriarhov. Kljub temu da je bil v 17. stoletju požgan, ga danes obišče veliko ljudi, saj je Hum neuradno najmanjše mesto na svetu. V istem obdobju je nastal tudi kaštel Kožljak, od koder so nadzirali pot med Istro in Kvarnerjem. Na tistem mestu je danes ruševina, kjer se še vedno vidijo ostanki obrambnih zidov, notranjih stavb, napisi v glagolici in cerkev sv. Hadrijana.

V 13. stoletju sta bila zgrajena tudi kaš-

tel v Roču in kaštel Morosini-Grimani v Svetvinčenatu. Od prvega je zdaj ostal samo stolp, zraven pa se vidi tudi renesančna hiša in mestna loža. Benečani so v 15. stoletju zaradi strateške lege in turške nevarnosti mesto in obzidje obnovili. Tudi Roč je znan kot središče glagolične pisne tradicije. Na kaštelu v Svetvinčenatu pa lahko prav tako spremljamo renesančne elemente. Grad je obnovljen in danes služi kot kulturni center, kjer se prirejajo razstave, koncerti in srednjeveški festival.

Kot zadnjega bomo na hrvaški strani omenili kaštel Momjan. Postavljen je bil med 13. in 16. stoletjem, danes pa je ruševina, obdana z bršljanom, a ohranja ostanke stolpa, zidov in portala. V središču vasi stoji interpretacijski center Hiša kastelov, kjer so predstavljena multimedijška doživetja in 3D rekonstruirane zgodbe različnih istrskih gradov.

Na italijanski strani Istre so gradovi oziroma »castelli« prav tako priljubljene destinacije. Stari devinski grad nad Tržaškim zalivom je bil zgrajen v 11. stoletju, veliko kasneje pa je postal literarno znan zaradi desetdelnih devinskih elegij, ki jih je napisal Rainer M. Rilke (po njem se imenuje tudi znamenita Rilkejeva pot, ki nas ob morju pripelje prav do gradu). Grad je bil sicer porušen, poleg njega pa še naprej stoji novi devinski grad iz 14. stoletja. V njem lahko obiščemo muzej z vrtovi in galerijami ali pa se udeležimo koncerta, porok in drugih kulturnih dogodkov.

V 14. stoletju je bil zgrajen tudi miljski grad, ki pa je zdaj v zasebni lasti. Občasno je sicer odprt za javnost, v najem pa je na voljo še za poroke oziroma umetniške razstave. Na hribu nad Trstom se razteza Grad svetega Justa, kjer je bilo nekoč vojaško središče in utrdba za zaščito mesta, danes pa je tam muzej in prizorišče kulturnih dogodkov. Iz njega se pogledu razprostere tudi panorama Trsta. Najbolj znan grad pa je zagotovo Miramar, ki je bil zgrajen v 19. stoletju in je bil zasebna palača nadvojvode

Maksimilijana Habsburškega. Danes je na tej lokaciji zgodovinski muzej, kjer lahko še vedno občudujemo originalno pohištvo prvotnih lastnikov. Spredaj je tudi javni park z eksotičnim rastlinjem, ki se razteza na 22 hektarjih. Kot je za Italijane značilno, tudi tukaj večkrat prirejajo klasične koncerte in umetniške razstave.

V slovenski Istri ni prav veliko ohranjenih gradov v klasičnem pomenu (kot sta Miramar ali Devin), saj gre za območje, kjer so prevladovala utrjena obzidja mest in manjše fevdalne rezidence. Kljub temu jih nekaj še obstaja. Najbolj znan je Socerb, ki je bil zgrajen v 13. stoletju, od koder se odpira razgled na Tržaški in Koprski zaliv. Na njem je tudi restavracija in je pogosto kraj porok in izletov. V neposredni bližini je še Sveta jama, kjer najdemo edino podzemno cerkev v Sloveniji.

Grad Hrastovlje je znan po svojih slikovitih freskah, kot je Mrtvaški ples, ki ga je naslikal Janez iz Kastva. Obzidje, ki je nastalo pozneje kot cerkev Svete Trojice v njem, deluje kot obramba gradu. Med gradove uvrščamo tudi Pretorsko palačo na Titovem trgu v Kopru. Gre namreč za mestni grad in rezidenco beneških podestatov. Danes je tam mestna hiša, protokolarni prostor in poročna dvorana. Velikokrat mimoidoče prevzame tudi Gravisijev gradič na Markovcu, ki se ga vidi z avtoceste. Zgrajen je bil ob koncu 19. stoletja v modernem neogotskem stilu. Njegov lastnik je bil koprski zdravnik in plemič Pio Gravis-Barbabanca. Lastništvo se je potem večkrat zamenjalo, nekaj časa je bila tam celo italijanska osnovna šola. Objekt je kasneje odkupil inženir Ettore Fonda, ki je grad obnovil in dvorano okrasil s freskami. Po drugi svetovni vojni so gradič uporabljali za socialna stanovanja, konec osemdesetih let pa je Občina Koper grad prodala Franju Nemcu, ki ga ima v zasebni lasti še danes. Grad je sprva povsem porušil in na istem mestu zgradil novega po prvotni podobi. ☞

Nasprotja v notranji italijanski politiki

Benetke – Beneška veja najstarejše sindikalne zveze v Italiji, Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL), je italijansko vlado pozvala k spremembam delavske oziroma migrantske politike. Kot pravijo, trenutna uređitev namreč ne zagotavlja niti kvote delavcev, ki so jo za letos predvideli v turistični in pridelovni industriji. Zaradi neučinkovitih birokratskih postopkov je število tujih kandidatov za delo, ki jim uspe pridobiti dovoljenje za prebivanje v državi, zelo nizko, tujci pa se poleg tega zatekajo še k različnim posrednikom, ki so pogosto povezani s kriminalnimi združbami, za njihove »storitve« pa plačajo več tisoč evrov. V sindikatu so ovrgli tudi medijska in politična natolcevanja, da prihaja do »invazije migrantov«, saj da ti v beneški regiji predstavljajo le 10 % prebivalstva oziroma okoli 500 tisoč ljudi. Tri četrtine teh imajo urejeno celo dolgoročno dovoljenje za prebivanje, število migrantov v regiji pa je z majhnimi odstopanji enako že 10 let. V CGIL so vlado še pozvali k reformi, ki bi namesto omejevalnih ali kaznovanih predvidevala ukrepe, ki so usmerjeni v integracijo in izključujejo možnosti nezakonitega ali izkoriščevalskega dela. Kljub zapletenim razmeram v Italiji pa je še vedno zelo aktivna sredozemska begunska pot. Prejšnji teden sta v tragediji ob obali Lampeduse potonila dva čolna s približno sto ljudmi, pri tem jih je umrlo najmanj 27, med njimi novorojenček. *collettiva/nb*

Divje v Srbiji

Beograd/Valjevo – Minuli konec tedna so v novem valu nemirov, ki so zajeli več mest, protestniki zažgali prostore vladajoče Srbske napredne stranke v Valjevu in v Beogradu, preden jih je z granatami in solzivcem razgnala policija. Aretirali so 16 ljudi. Pred stavbo sodišča v Novem Sadu se je na poziv študentov začel protest proti aretaciji in obtožbam šestih protestnikov, ki jih tožilstvo obtožuje napada na uradno osebo in poskusa umora pripadnika specialne varnostne enote Kobra, med drugim so meščani blokirali vse vhode v stavbo sodišča. Po drugi strani pa je višje sodišče odločilo, da lahko nekdanji minister za trgovino Tomislav Momirović in nekdanji infrastrukturni minister Goran Vesić, ki sta bila priprta zaradi finančne preiskave suma korupcije pri prenovi železniške postaje v Novem Sadu, tridesetdnevni pripor prestajata v hišnem priporu. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić je napovedal močnejši odziv policije, predsednica parlamenta Ana Brnabić pa je ponovila trditev, da se v državi odvija »barvna revolucija«, sponzorirana s strani tujih držav. *rš/nb*

Je problem korupcija ali opozicija?

Istanbul – Turška policija je v začetku tedna

Aretirani župan istanbulskega okrožja Beyoğlu İnan Güney - korupcija ali politična konkurenca vladajoči stranki Recepta Tayyipa Erdoğan?

zaradi obtožb korupcije uradno aretirala župana istanbulskega okrožja Beyoğlu İnana Güneya iz opozicijske Republikanske ljudske stranke. Pridržala ga je v petek, poleg korupcije pa ga je takrat obtožila še vodenja kriminalne združbe, izsiljevanja, prevare in kraje osebnih podatkov. Policija je poleg Güneya pridržala še 43 ljudi, aretacijo pa je sodišče odobrilo za skupno 17 osumljencev. Letos je turška policija aretirala več županov in okrožnih županov opozicijskih strank, marčevska aretacija istanbulskega župana Ekrema İmamogluja iz Republikanske ljudske stranke pa je sprožila protestno gibanje proti vladi predsednika Recepta Tayyipa Erdoğan. *rš/nb*

Vojska ZDA proti Karibom: cilj je tudi Maduro

Washington/Sucre/Caracas – Zunanji minister Marco Rubio je prejšnji teden potrdil, da ZDA pošilja vojsko na območje južnega Karibskega morja, kjer bo izvajala »vojaške operacije«. Cilj vojske naj bi bil boj proti južnoameriškim trgovcem z drogo, med drugim tudi s skupino Cartel de los Soles (slov. Kartel Sonc), ki naj bi jim pripadal venezuelski predsednik Nicolas Maduro. Rubiu, ki vztraja pri narativu, da je venezuelska oblast »zločinska organizacija«. Zadnje trditve sicer še ni uspelo podkrepiti z dokazi, je pa bila omenjena skupina uvrščena na seznam terorističnih organizacij. Vojška akcija na Karibih naj bi po poročanju ameriških medijih sledila tajnemu ukazu Donalda Trumpa, ki Pentagonu nalaga uporabo vojaške sile proti nekaterim južnoameriškim državam. Venezuelske in bolivijske vojske premiki ameriških čet sicer ne skrbijo preveč. V odzivu so sporočili, da gre le za »kazanje mišic« in da je malo možnosti, da bi ZDA napadle katero od držav, saj si ne želijo ponoviti izkušenj iz Iraka in Afganistana, po

drugi strani pa da ZDA raje uporabljajo nevojaške taktike, kot so netenje nemirov, uporaba (desnih) skrajnih milic ter sabotaže ključne infrastrukture. *peopledispatch/nb*

Lakota

Rim – V letošnjem poročilu Organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) je leta 2024 lakoto občutilo med 673 in 720 milijonov ljudi, kar predstavlja med 7,8 in 8,8 % svetovnega prebivalstva. Poleg tega se približno 2,3 milijarde svetovnega prebivalstva sooča z zmerno ali hudo negotovo preskrbo s hrano. Do velikega povečanja je prišlo na območju Afrike (Sudan, Somalijska, Srednjejafriška Republika, Sierra Leone) in Bližnjega vzhoda (Palestinska območja v Izraelu, Jemen, Sirija, Irak, Libanon), kjer se z lakoto sooča med 20,2 in 12,7 % prebivalstva. FAO ne pričakuje, da se bodo razmere bistveno izboljšale in da eden od ciljev globalnega trajnostnega razvoja (»nič lakote«), o katerih so se leta 2015 dogovorile vse države članice ZN, ne bo dosežen. FAO razloge za povečanje lakote pripisuje višjim cenam hrane – stroški zdrave prehrane po vsem svetu so se s 4,01 dolarja paritete kupne moči na osebo na dan zvišali na 4,46 dolarja na osebo na dan, temu pa so botrovali tudi pandemija covid-19, rusko-ukrajinska vojna in omejevanje izvoza ter ekstremni okoljski dogodki. Nekateri mediji so do poročila kritični, saj da ne vključuje posledic tržnih špekulacij štirih največjih prehranskih korporacij (ADM, Bunge, Cargill in Louis Dreyfus – LDC), ki da pogosto špekulirajo s cenami osnovnih živil, kupujejo zaloge žita ali oljnic in jih nato v času krize prodajajo po višji ceni. To povzroči zvišanje cen, ne da bi to odražalo dejansko pomanjkanje hrane. *fao/wsws/nb*

Karmakoma – Salsa sentimentum

(Založba Artičoka, 2025)

Brigita Gračner
foto: Karmakoma

Karmakoma je poleg Suzi Soprano ena bolj prepoznavnih alter zasedb iz Krškega. Prva je ljubljena navdušencev nad muzikami na križišču elektronike in kitar, druga pa trenutno najboljša domača punk in noise rock nažigaška trio bomba. Njun skupni imenovalec je tudi vokalist, kitarist, klaviaturist in tekstopisec Enej Mavser, glasbeni navdušenec, ki ima za sabo kup glasbenih izkušenj, upokojenih ali spečih kolektivov, presenetilo pa nas ne bi niti, da je v kovanju še kakega novega projekta.

Za razliko od tria je šla Karmakoma skozi nekaj rošad in razširitev. A na kratko: ko se je urila še v sklopu Klubskega maratona Radio Študent 2011, je delovala kot duet, do danes pa se je razbhotila v kvintet. Poleg Mavserja, ki domuje na vokalu in kitari, za ritem skrbita basist Jošt Drašler in bobnar Marek Fakuč, za programiranje Janžej Marinč, na klaviaturah pa igra nazadnje pridružena članica Mojca Zupančič, čeprav vsi sodelujejo s še vsaj enim simptom. Članske spremembe je bend očitno dobro prebrodil, da nas po enajstih letih, kar je izšel prvenec *Imagination & Mechanical Metamorphoses* razveseljuje z novo dozo njemu značilne muzike, ampak le v določeni meri. Če bend številčno raste in se renovira, so spremembe logične, v smislu sledenja glasbenim inovacijam pa dostikrat tudi dobrodošle.

V primerjavi s predhodnikom je nova plošča krajša, a bolj detajlna in sintovsko nasičena. Četudi člani primarno zasedajo druge vloge, so sintetizatorji postali najbolj pogosto uporabljano orodje kolektiva, seveda z raznolikimi zvočnimi spektri – ostrejšje, višje in prodornejše glavne linije, basovska podlaganja, padovske zvočne kulise ter mnoga druga elektronska okrasja. A peterica spretno balansira dotok posameznih okrasij glede na komade. In čeprav je v ospredju bolj elektronska in sintovska igra, ta ne ogrozi oziroma požre bolj organskega dela Karmakome, to je električne in bas kitare ter bobnarske baterije, ki je skupaj z matrico, kolikor je te sploh ostalo, še vedno ogrodi benda.

Če so omenjeno glavno orodje skupine, pa je recimo vokal glavno orožje zasedbe. Poleg inštrumentarija in razširjenega članstva so – z izjemo skladbe *Loret de Mar* – najbolj očitna sprememba na novem albumu teksti v slovenščini, ki gotovo bolj bodejo v ušesa, saj se v našem okolju elektronsko obarvani kolektivi najpogosteje poslužujejo angleščine. Držijo se osebno izpovedne lirike, v kateri je prepoznati tudi družbeno kritično ostrino, ki je včasih metaforična, a gotovo ne zavita v celofan. Precej neposreden, malo obdelan, prepoznavno »Mavserski« pa ostaja tudi vokal, ki ga zgolj v singlu *Inženirji časa* računalniško popači vocoder.

Na novem albumu je še vedno zaznati Karmakomo, a se zdi način strukturiranja pesmi drugačen. Če je sicer krasen daljši prvenec ponudil nekaj bolj izstopajočih hitičev, a hkrati tudi polovico hitreje pozabljivih komadov, je novi album v celoti lažje posvojiti. V hite se zaljubiš, postopna ljubezen do celote pa po celovitem večkratnem poslušanju pride sčasoma in se ohrani dlje. “

Osemnajstletniki, ki so zatresli Slovenijo

(Niet 40 let; Pa tako lep dan je bil – Zdenko Matoz, Založba Primus, 2025)

Pia Nikolič
foto: Primus

Zdenko Matoz je ime, ki ga bralci časnika Delo že več kot petnajst let redno zaznavajo predvsem na straneh rubrike o kulturi. Njegova afiniteta do glasbe, posebej kitarske, je zato širni domovini že dolgo jasna. Po zgodbi o Orlekih ob njihovi 20. obletnici se je odločil okrogli jubilej dopolnjenih 40 let zasedbe Niet prav tako pospremiti s knjigo.

Knjiga z mehкими platnicami je na grobo razdeljena na tri dele: pričevanja in spomine edinega stalnega člana zasedbe in glavnega tekstopisca ter aranžerja Igorja Dernovška, kratke na novo napisane literarne spomine sopotnikov in nekdanjih članov banda ter besedila pesmi (pri katerih boste morda začudeni ugotovili, da gre tekst namesto » ... vsaka policija je orožje v slabih rokah ... « pravilno zapisati, da je » ... vsaka policija je orožje v surovih rokah ... « ali kaj podobnega).

Ker je Matoz knjigo zasnoval na prvoosebni izpovedi kitarista, v prvi del ni vpletal veliko arhivskega materiala ali drugih dokazov in potrditev tega pričevanja (poleg nekaj fotografij je vstavil zgolj tri časopisne izrezke), zato se na trenutke zdi, da pripoved zgolj razkriva površino, ne doseže pa tudi globine. Zgodba bi bila bolj obogatena že, če bi se odločil kratke spomine poznavalcev iz drugega dela bolj organsko preplesti v prvega. Brez tega prevečkrat pride do ponavljanja določenih informacij, ki se ne bi rabile podvajati.

To ne pomeni, da v knjigi ni moč prebrati česa novega o Niet, saj o svojem delovanju v javnosti ne govorijo pogosto. Prav zato bi bilo še pomembneje kakšen del njihove zgodovine bolje razdelati. Zavezovanje vezalk »po Habičevo« in opisi prvega obiska Pariza, ko so šli eni na kurbe, drugi pa na Eifflov stolp, so resda zanimivi, a hkrati v (pre)več delih raztreseni po knjigi, da si mora bralec nazadnje sam ustvariti celotno sliko, namesto da bi jo prebral v kontinuirani različici.

Kljub nekaterim pomislekom bi vseeno lahko zapisali tudi: »Končno!« Razen posameznih odlomkov v monografiji o Novem rocku (Bašin, 2006) ter antologijah tipa Punk je bil prej: 25 let punka pod Slovenci (Cankarjeva založba, Ropot, 2003) o domačem hardcoru namreč ni veliko zapisanega. Nedavno obeleževanje 40. obletnice pojava punka na Slovenskem se je pač bolj ukvarjalo s prvim valom tega družbeno-glasbenega fenomena. Posebej pa gre pohvaliti tudi lahko berljiv knjižni slog, v katerem Matoz zapisuje pričevanja polpretekle zgodovine.

A morda je ravno zaradi redkosti tovrstnih del potrebno biti še pazljivejši, ko pride do njihovega izida. Hitro namreč lahko postanejo kanonska, »neovrgljiva«, temeljna, ker drugih o tem področju pač ni. Totalnih in definitivnih zapisov kot je ta, da so Niet »naša edina resnična kulturna glasbena skupina«, kot avtor zapiše že v predgovoru, si zato v njih ne bi smeli dovoljevati. Matoz bi se lahko ob teh besedah spomnil še vsaj zasedbe Buldožer, katere član je skrbel za studijska snemanja banda Niet. Da o drugih na tem mestu niti ne izgubljam besed ... “

Študentsko zlato

Svetovne univerzitetne igre Rhine-Ruhr 2025 so za slovensko ekipo minile uspešno. Odpravo je v Nemčiji zastopalo 58 športnikov študentov, skupaj je slovenska delegacija štelala skoraj 80 članov. Na igrah je nastopilo več kot 100 držav in več kot 9.000 udeležencev iz 1.970 univerz. Že uvodni dan atletskih bojev je v Bochumu na prizorišču Lohrheidestadion zlato osvojila Klara Lukan, ki je z rekordom svetovnih univerzitetnih iger prepričljivo pokorila konkurenco v teku na 10.000 metrov. Proti koncu je bil drugi slovenski medalji še najbližje judoist Nace Pečnik. 22-letnega Slovenjgradčana je od bronaste kolajne ločila le ena borba. V tekmi za tretje mesto je bil boljši Madžar Gergely Nerpel, Pečnik pa se je moral zadovoljiti z, v judu nehvaležnim, petim mestom. Slovenski športniki študenti so poskrbeli še za nekaj uvrstitev v finale ali med prvo deseterico, med drugimi plavalec Primož Šenica Pavletič, lokostrelec Aljaž Matija Brenk ter atleti Vid Botolin, Ela Velepec, Filip Jakob Demšar in Jan Vukovič. Najuspešnejša reprezentanca po številu zlatih medalj je bila Japonska, največ odličij pa so osvojile ZDA.

Bronasta bera na Svetovnih igrah

Slovenski nastopi na 12. Svetovnih igrah v Chengduju so prinesli štiri medalje. Jacqueline Košir in Gašper Povh sta v balinanju poskrbela za dve bronasti medalji in s tem navdušila trenerja Dejana Korena: »Po drugi osvojeni medalji sem prezadovoljen. Pred prvenstvom smo upali na eno, mogoče dve medalji, in to je res mega dosežek na svetovnih igrah. Jacqueline in Gašperju lahko dam le kapo dol za njune uspehe. Ponosen sem, da sem del te ekipe, in želim si, da bomo skupaj tudi na prvenstvih v prihodnje.« Enak dosežek je uspel kickbokserkama (WAKO) Tyri Baradi in Tini Baloh. »Zelo sem ponosna na svojo borbo. Počutila sem se kot prava Tyra in res sem lahko pokazala vse, kar znam, ter pustila srce na tatamiju. Sem zelo vesela in zadovoljna z doseženim in da bom domov odnesla bronasto medaljo,« je po uspehu povedala Barada. Baloh je bila zadovoljna, ker je v boju za medaljo zmagala maksimalno, z desetimi točkami razlike. »Vesela sem, da sem si priborila medaljo, vseeno pa tudi nekoliko žalostna, da medalja ni takšne barve, kot sem si zaželela pred igrami,« je bila iskrena. Balinarja Košir in Povh sta v hitrostnem zbijanju tekmovala še v kategoriji mešanih štafet in se uvrstila na 5. mesto. Urška Čavič in Žiga Ravnikar sta zasedla 7. mesti v poljskem lokostrelstvu ukrivljenega loka. V ju-jitsuju je nastopil Tim Toplak, ki je ostal brez uvrstitve. Na Svetovnih igrah nastopajo športniki neolimpijskih športnih

Zmagovalka na 10.000 metrov Klara Lukan.

panog in disciplin. Svetovne igre so prvič potekale leta 1981 in so od takrat na sporedu vsaka štiri leta. Slovenski športniki na Svetovnih igrah nastopajo od leta 1993 in so doslej osvojili 35 medalj (7 zlatih, 14 srebrnih in 14 bronastih).

Odbojkašice tik pod stopničkami

Ženska odbojcarska reprezentanca je evropsko prvenstvo na Madžarskem sklenila na 4. mestu, potem ko so Ukrajinke na koncu turnirja s 3:1 v nizih porazile varovanke novega trenerja Marka Pokleke. Slovenke so bile sicer v predtekmovanju boljše od Ukrajink, kot tudi Madžark in Poljakinj. V četrtfinalu so odpravile še Francijo, nato pa v polfinalu klonile proti Nizozemkam. Evropske prvakinje so postale Italijanke. »Čeprav smo si na tem prvenstvu želele osvojiti medaljo, verjamem, da nam tudi končno 4. mesto predstavlja dodatno motivacijo za vsa nadaljnja tekmovanja,« je po koncu prvenstva povedala kapetanka Tija Vrhovnik. Za Slovenijo so na Madžarskem poleg nje igrale še Suzana Ocepek, Mira Jakin, Klara Vrabič, Jana Ferjan, Senta Jeler, Barbara Kocmur, Vesna Pogačar, Valentyna Brik, Tanja Kodrič in Janja Bizjak. Slovenija je od leta 1995 na evropskih prvenstvih osvojila 10 kolajn.

Oslabljeni v Egiptu

Slovenska moška košarkarska reprezentanca na vozičkih se je udeležila prvega svetovnega prvenstva, ki ga je gostil Egipt. Slovenija – ekipo je vodil trener Žiga Kobaševič, igrali pa

so Milan Slapničar, Robi Bojanec, David Škorjanc in Haris Kuduzović – je v predtekmovalni skupini zbrala po dve zmagi in poraza. Žal pa se je na zadnji tekmi rednega dela proti Avstraliji težje poškodoval Bojanec, ki v nadaljevanju ni mogel več igrati, Slovenija pa ni imela drugega igralca s tako stopnjo poškodbe (klasifikacije), zato je v nadaljevanju zadnje tri tekme odigrala z igralcem manj. Oslabljena ekipa je zato v boju za četrtfinale klonila, potem pa izgubila še tekmi v boju za mesta od 9. do 14.

Prva sodniška liga

Na stadionu ob Kamniški Bistrici, kjer se bosta 22. septembra pomerili ekipi Domžal in Aluminija, bosta prvič v zgodovini Slovenije na tekmi najvišjega nivoja slovenskega moškega državnega prvenstva na delu dve ženski. Nov mejnik v zgodovini slovenskega ženskega nogometne lige postavili sodnici Aleksandra Česen in Staša Špur. Česen iz Cerkelj na Gorenjskem bo namreč premierno opravljala naloge četrte sodnice med rezervnima klopema, ob vzdolžnih mejnih črtah pa bo z zastavico kot druga pomočnica delovala Špur, ki je doslej opravljala vlogo pomočnice na 34 tekmah Prve lige in na finalu pokala. Spomnimo, da je že oktobra 2020 debitirala na nivoju 1. SNL in postala prva ženska, ki je sodila na tekmi najvišjega nivoja državnega tekmovanja za moške. Skupaj s sodnico Heleno Buh sta sicer maja 2022 že sodili kot prva v celoti ženska sodniška ekipa na tekmah 2. SNL.

Velika predvolilna poroka

Bo »pod Golobom« plesal tudi Janša?

>> Predvolilno tekmo bo v začetku septembra popestrila tudi poroka premierja Roberta Goloba z njegovo partnerko Tino Golob. »Vse je že nared,« pravi organizator poroke, ki želi ostati anonimen, »lokacija in kostumografija sta že izbrana, Zoran Janković pa tudi že zna matičarske zakramente.« Svatje naj bi že prejeli posebna vabila, ni pa še jasno, kaj se bo Golob odločil glede Janeza Janše. »Nimam odgovora, saj je primer zelo zapleten,« se strinja sogovornik, »saj če ga g. Robert povabi, bo s svojo kislo pojavo popolnoma zamoril dogajanje na poroki, če pa ga ne povabi, bo g. Janez gotovo užaljen še najmanj 10 let«, kar naj bi bilo zelo nevarno, če naslednje volitve izgubi. »Še bolj pa, če na njih zmaga,« še komentira organizator, ki dodaja, da na dogodku v vsakem primeru ne bodo vrteli glasbe hrvaškega pevc Thompsona. **PRESS**

Tina Gaber in Robert Golob naj bi se poročila v začetku septembra - seznam povabljenih še ni javen.

Janez Janša se je z Urško Bačovnik poročil leta 2009. Robert Golob na poroko ni bil povabljen.

IDEALNA POLETNA REŠITEV

Prodaja ledenih kavčev narašča

>> >> Zaradi nevzdržnih poletnih temperatur čedalje več Slovencev kupuje ledene kavče. Zadovoljni uporabniki trdijo, da je »življenje bolj znosno, pa še pivo dalj časa ostaja hladno«, manjša težava, ki se ob tem pojavlja (za ohranjanje primerne temperature kavča se porabi najmanj za petkratnik energije ene navadne klimatske naprave), pa jih »ne skrbi«, ker bodo za to poskrbele prihodnje generacije, saj da so »dovolj pametne«. **PRESS**

EX-PRESS

>> Po tem ko so v sarajevskem hotelu pasoški izraelskih turistov z receptorske mize padli v koš za smeti, je Inštitut za antisemitizem iz Tel Aviva razglasil, da je to »eden največjih mednarodnih udarcev proti Izraelu«. Sprejeli so že prve ukrepe in gravitacijo javno razglasili za »antisemitsko«. **PRESS**

>> Ker se slovenska javnost zadnje čase pre-

več zanima za domače korupcijske nezgode in prigode, bo skušala koalicija v sodelovanju s slovenisti to besedo kar izbrisati iz Slovenskega slovarja knjižnega jezika. Namesto te nesramne besede, ki žali tako politike kot gospodarstvenike, se bosta odslej naprej uporabljali zgolj besedni zvezi »diskretno poslovno sodelovanje« in »javno-zasebno partnerstvo«. **PRESS**

>> Mediji poročajo, da je na slovenskih cestah ujetih že približno 2.350 tujih turistov, ki zaradi gneče že več tednov ne morejo iz

države. Zaenkrat je stanje še mirno, saj je večina turistov (še) zadovoljna s ponudbo sendvičev bencinskih servisov. **PRESS**

>> Raziskava med slovenskimi najstniki, v kateri so preverjali njihove življenjske cilje, je med zasebnimi zdravstvenimi delavci in gospodarstveniki sprožila salve smeha. Primarij dr. Jože F. iz Gabrove gore je bil zaradi krčev prepeljan v najbližjo zasebno kliniko, vodstvo največje slovenske banke pa si je moralo, da si je oddahnilo, vzeti kar kolektivni dopust na Maldivih. **PRESS**

lahek

	8	4					3	2
2		6		1				5
5			2			1		
			4				9	3
8	4		3	7	9		2	1
3	9				1			
		3			6			9
6				9		5		7
9	1					3	6	

srednji

	2	8	5			7		
	5			7			3	
		9	2	3				
			8				1	6
		5				3		
1	6				3			
				8	4	5		
	8			6			7	
		1			5	8	4	

težji

			9			4		1
				1				6
	4	1	6					2
5						7	4	
3								5
	7	2						9
4					7	5	3	
7				6				
9		5			3			

žleht

	8			2		6		3
2	6						1	
		9	8				5	
6			3					
		4				2		
					5			4
	4				7	8		
	9						4	1
7		8		1			6	

KOLOFON

Časopis Megafon

Izdaja: AK NET,
telekomunikacije, d.o.o.

Prešernova ulica 4a, 6310 Izola

ISSN: 2820-5782

Tisk: Tiskarna Salomon

Naklada: 20.000

Glavni urednik: Željko Urumović

Urednica časopisa: Pia Nikolič

Oblikovanje & naslovnica:

Nejc Bahor

Lektura: Eva Brajković

E-pošta: urednik@megafon.si

**Ne zamudite aktualnih
vsebin časopisa,
spletne strani in televizije Megafon!**

**Prijavite se na
tedenski obvestilnik:
obvestilnik@megafon.si**

